

98

พระราชนิพนธ์เรื่องโกสบ้าน

พระราชกฤษฎีกา ฉบับที่ ๔๐ - ๔๑

เล่ม ๑๑

พิมพ์แจกเป็นบรรณาการ

สำหรับเพื่อคุณกุศล วันสวรรคตท้าวพระปิตมหาราช

๒๓ ตุลาคม ๒๕๒๐

ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

อศ.
จ657พ
ฉ.1

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

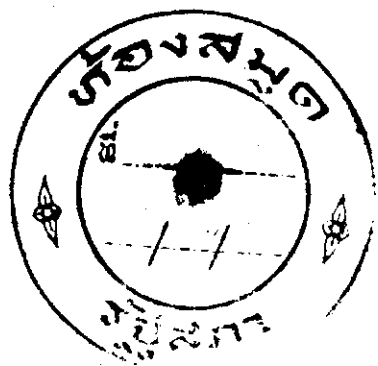

3961116337

วันที่ ๑๙/๑๒/๒๕๖๗

เลขทะเบียน ๐๙๗๐.ค.๑

เลขหมุด ๑๗
๐ ๖๕๗พ

พระราชบัญญัติเรื่องไก่สบ้าน

พระราชบัญญัติเลขที่ ฉบับที่ ๔๐ - ๔๑

เล่ม ๑๑

พิมพ์แจกเป็นบรรณาการ

งานบำเพ็ญกุศล สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๓

ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

ปณฺจมราชูทิสนคาถา

ฌมมิโก โย มหาราชา
 ฉาโต ปรมินุทมหา—
 สงฺขาย สามรณฺฐสุส
 ปิโย จ ฤษฺฐวาสินี
 พุทฺธาทิมามโก เจว
 อตุถกาโม หิเตสึ จ
 โส ตาทิสฺตถมคมม
 ปณฺจมปฺปวิตฺตํ นาม
 สพฺเพ มยํ ยตีภฺตฺตา
 ราชูปถมฺภมฺนวย
 สิกฺขาม ปฏฺิพฺชาม
 มยฺนทานิ สจฺจิตฺตา จ
 ตสฺส ราชธิราชสุส
 เข เข เทวา วิหาสฺสุธา
 เตสึ ปตฺติณฺจ ทชฺชาม

ปณฺจโม จกฺกิวฺสิโก
 จุฬาลงฺกรโณ อิติ
 สนฺธาคา จ ทฺยาลูกโ
 อคฺคฺสาสนถมฺภโก
 ภิกฺขุณฺโณ อูปการโก
 สาสนสฺเสว วุฑฺฒินิยา
 นานาชนมโนหรํ
 อารามํ อภิการยิ
 อีธาราเม นิวาสิโน
 สมมาสมฺพุทฺธสาสนเ
 ยถาสตฺติ ยถาพลํ
 สฉนฺทา จ ทฺทาม เส
 ปตฺตีว อนฺนโมทิตํ
 วรฺชกกา จ ฐาเน
 อนฺนโมทิตํ สพฺพโส ฯ

สมบัติของสมเด็จพระเจ้า
 สมบัติของสมเด็จพระเจ้า

คำปรารภ

การบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า สุขุมาลมาราช ในวาระคล้ายวันสวรรคต วันที่ ๒๓ ตุลาคม อันเป็นวันปิยมหาราชานุสรณ์ ทวีตเบญจมาศพิธีการบำเพ็ญกุศลเป็นประจำทุกปีมา ซึ่งการน้อมมาขึ้น โดยพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการบริพาร ในพระองค์ไปร่วมถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสามเณรทั้งวัด แล้วสดับปกรณ์ พระบรมสรีรังคารในพระอุโบสถ อุทิศถวายพระราชกุศล ในปีต่อ ๆ มา แม้ท่านผู้ริ่มีงานได้ล่วงลับไปแล้ว ทายาทของท่านและผู้ระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณในสมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า ก็สำแดงความกตเวทิตามร่วมบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายเป็นประจำทุกปีมา ในการนี้ทางวัดได้พิมพ์หนังสือแจกเป็นเบรณณาการแก่ท่านผู้มาร่วมการกุศลด้วย

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ นี้ เลิกพิมพ์หนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน โดยพระราชหัตถเลขา ฉบับที่ ๔๐-๔๑ จัดเป็นเล่ม ๑๑ ต่อจากที่พิมพ์แจกในปีที่แล้ว เพราะเห็นว่าพระราชหัตถเลขาเรื่องนี้ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ สมเด็จพระยาตราชานุภพเสนาบดีกรมมหาดไทย ทรงกล่าวไว้ว่า “หนังสือคืออย่างยั่งยืนผู้ต้องการมาก” ตามคำนำที่พิมพ์ไว้ในหนังสือนี้แล้ว ทรงน้อมเป็นการเผยแพร่พระเกียรติคุณ และเป็นราชอนุสรณ์ระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ ใน สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐเป็นอนุสรณ์ประการ

อนึ่ง ในการบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายในปีก่อน ๆ ท่านผู้มาร่วมการกุศลได้รับบริจาคปัจจัยใช้จ่ายในการนี้ เมื่อมีเงินเหลือก็ได้มอบให้ทางวัดไว้ใช้จ่าย

ก

บำรุงพระอารามสะสมไว้หลายปี มีจำนวน ๓๘,๐๐๐ บาท เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช กิตติโสภณมหาเถระ อดีตเจ้าอาวาสโปรดให้ส่งมอบแก่มูลนิธิเบญจมาภิตร เมื่อวันที่ ๔ เมษายน ๒๕๐๔ จัดตั้งเป็นทุนมูลนิธิที่ ๑๑ “ทุนวันเสวรรคตพระปิยมหาราช” มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ดอกผลในกิจการของวัดทั่วไป มีการจ่ายเป็นค่าภัตตาหารแก่พระภิกษุสามเณรเป็นต้น ปีต่อ ๆ มาเมื่อมีเงินเหลือก็ได้ส่งเพิ่มทุนนี้ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ มีเงินทุนอยู่จำนวน ๕๕,๑๐๐ บาท เมื่อเสร็จงานในปี ๒๕๑๕ มีเงินเหลือก็ส่งเพิ่มทุนนี้อีก ๖,๕๐๐ บาท และมีผู้บริจาคเพิ่มอีก ๓ ราย ขณะนี้ทุนนี้มีเงินทุนอยู่จำนวน ๑๐๖,๕๐๐ บาท จึงขอแจ้งมา เพื่อท่านผู้มีส่วนร่วมการกุศลได้อนุมัติและอุทิศถวายพระราชกุศลแด่สมเด็จพระปิยมหาราชเจ้าโดยทั่วกัน

คณะสงฆ์วัดเบญจมาภิตร ฯ ขออนุโมทนาสาธุการแก่ท่านผู้ร่วมการกุศลครั้งนี้ ขอได้ตั้งจิตอุทิศส่วนบุญที่ได้บำเพ็ญมาแล้วนี้เป็นปีติทานมัยถวายพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระปิยมหาราชเจ้า เพื่อพระองค์ได้ประสบสุคติภยิโยภาพยงขึ้นไป ในสัมปรายภพด้วย

สมบัติห้องสมุดวัดเบญจมาภิตร
๑ ตุลาคม ๒๕๒๐

พระพุทธิวงศมุนี

(พระพุทธิวงศมุนี)

เจ้าอาวาส

คำนำ

สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒนวิมลราชชนนี ทรงพระราชนิพนธ์ และพระราชทานกรรมสิทธิ์ไว้แก่พระองค์ ถวายสนองพระคุณพระอรรคชายาเธอ—พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์—กรมขุนสุทธาสินีนาฏ พระชนนี สำหรับจะได้ทรงแจกเป็นมิตรพล เมืองงานฉลองพระชันษาครบ ๖๐ ในปีกุน พ.ศ. ๒๕๖๖ นี้ มีรับสั่งมาขังหออพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครให้จัดการพิมพ์ถวาย แลทรงมอบหมายแก่ข้าพเจ้าอีกชั้นหนึ่ง ด้วยทรงพระปรารภว่าเมื่อพิมพ์หนังสือเรื่องไกลบ้านครั้งแรกนั้น สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพเจ้าเป็นผู้อำนวยการ เคยทราบกระแสพระราชดำริห์อยู่ ทรงขอให้ช่วยเป็นธุระคิดอำนวยการพิมพ์ครั้งนี้ด้วยอีกครั้งหนึ่ง

ข้าพเจ้ามีความยินดีที่จะรับจัดการถวายตามพระประสงค์ ด้วยเป็นโอกาสจะได้มีส่วนสนองพระคุณในงานอภิถักจิตมงคลของพระอรรคชายาเธอฯ ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งข้าพเจ้าทราบอยู่แก่ใจว่าหนังสือเรื่องไกลบ้านนี้ คนทั้งหลายนับถือกันว่าเป็นอย่างขลังเรื่องหนึ่งในพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีผู้ต้องการหาอยู่ไม่ขาด แต่ทุกวันนี้จะหาให้บริบูรณ์ไม่ได้มานานแล้ว ถ้าพิมพ์ขึ้นใหม่คงจะมีผู้ถวายอนุโมทนาเป็นอันมาก อีกประการหนึ่งพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ เมื่อพิมพ์ครั้งแรกเป็นการรีบเร่งยังบกพร่อง เช่นขาดสารบรรพ์แลรูปภาพเป็นต้น ถ้าพิมพ์ใหม่ในครั้งนี้จะแก้ไขให้ดีขึ้นกว่าฉบับก่อนได้หลายอย่าง ด้วยเหตุ

ทั้งปวงดังพรรณามา ข้าพเจ้าจึงเห็นว่า ซึ่งสมเด็จพระหญิงน้อยทรงพระดำริห์จะพิมพ์หนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านถวายพระชนนีในครั้งนี้เป็นการสมควรยิ่งนัก

อธิบายตำนานหนังสือเรื่องไกลบ้าน

หนังสือเรื่องไกลบ้านนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อเสด็จไปยุโรปครั้งหลัง อย่างเคยทรงพระราชนิพนธ์เรื่องระยะทางในเวลาเสด็จ ประพาสทางไกลมาแต่ก่อน ครั้นพระราชนิพนธ์เป็นลายพระราชหัตถเลขาพระราชทานมายังสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านิกาภคฉล ซึ่งสนองพระเดชพระคุณสมเด็จพระบรมชนกนาถ ฯ เป็นตำแหน่งราชเลขาธิการฝ่ายในอยู่ในสมัยนั้น แลพระราชทานพระบรมราชานุญาตมาให้ผู้อื่นอ่านได้อีกมาก เมื่อพระราชหัตถเลขามาถึงหลายฉบับเข้าด้วยกัน ผู้ที่ได้อ่านเห็นว่าเรื่องเสด็จประพาส ซึ่งคำรัสเล่ามาในพระราชหัตถเลขามีข้อความต่าง ๆ เช่น ทรงพรรณาส่งซึ่งได้ทอดพระเนตรเห็น แลกิจการซึ่งได้ทรงทราบ ทั้งกระแสพระราชดำริห์วินิจฉัยเรื่องนั้น ๆ นำอ่านข้่งนัก จึงกราบบังคมทูลไปว่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในพระราชหัตถเลขานี้ ถ้ารวบรวมพิมพ์เป็นหนังสือเรื่องชิ้นสักเรื่องหนึ่ง เห็นจะเป็นประโยชน์มาก พระราชทานพระราชหัตถเลขาตอบมาว่า จะพิมพ์ก็ได้ แต่จะต้องตัดความซึ่งไม่ควรโฆษณาออกเสียบ้าง เมื่อเสด็จกลับจะทรงตรวจตัดต้นฉบับให้พิมพ์ เรียกว่าเรื่อง "ไกลบ้าน" เป็นการยุติดังนี้ ตั้งแต่เมื่อยังเสด็จอยู่ในยุโรป ครั้นเสด็จกลับคืนมาถึงพระนคร เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๐ มีรับสั่งว่าหนังสือเรื่องไกลบ้านนี้ ควรจะพิมพ์ให้ทันจำเเนยที่วันหลวง

(๓)

ในงานไหว้พระประจำปี ณ วัดเบญจมบพิตร อันมีกำหนดกลางเดือนอ้าย ใน
ปีนั้น ตรงกับวันที่ ๑๑ ธันวาคม แต่ทรงคิดพระราชกิจต่าง ๆ จะหาเวลา
ทรงตรวจต้นฉบับไม่ได้ จึงดำรัสสั่งให้ข้าพเจ้าเป็นผู้ตรวจต้นฉบับแลจัดการ
พิมพ์ตามที่ได้ทรงพระราชดำริไว้ การพิมพ์หนังสือเรื่องไกลบ้านครั้งแรก
ต้องรีบเร่งทำให้ทันงานดังกล่าวมา จึงต้องพิมพ์ออกจำหน่ายที่ละตอน กำหนด
เอาพระราชหัตถเลขาฉบับหนึ่ง เป็นตอนหนึ่ง ถึงกระนั้นก็พิมพ์ทันจำหน่าย
งานวัดเบญจมบพิตร แต่บางตอนแล้วพิมพ์ตอนหลัง ๆ ต่อมาเป็นลำดับ จน
ครบจำนวนพระราชหัตถเลขา ๔๓ ฉบับ เป็นหนังสือ ๑,๘๕๐ หน้ากระดาษ
กำหนดให้รวมเย็บเป็นสมุดเล่มใหญ่ ๔ เล่มด้วยกัน เรื่องตำนานหนังสือไกล
บ้านมีดังพรรณามาฉะนี้

หนังสือไกลบ้านฉบับที่พิมพ์ใหม่ครั้งนี้ ได้แก้ไขเพิ่มเติมให้บริบูรณ์
ดีขึ้นกว่าฉบับพิมพ์ครั้งแรกหลายอย่าง คือ (๑) ได้ทำคำอธิบายหมายเลข
สำหรับนามบุคคล แลเรื่องราวในพระราชนิพนธ์บางแห่งให้รู้ความชัดเจน
ยิ่งขึ้นอย่างหนึ่ง (๒) ได้เสาะหารูปภาพเนื่องด้วยการเสด็จไปยุโรปครั้งหลัง
เป็นรูปภาพซึ่งสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงทรงถ่ายเองก็มาก มาพิมพ์ประกอบ
กับพระราชหัตถเลขาเป็นจำนวน ๘๕ รูปด้วยกัน แลสมเด็จพระเจ้าฟ้า ๆ กรม
พระนริศรานุวัดติวงศ์ได้ทรงเขียนลายใบปกประธานใหม่ด้วยอย่างหนึ่ง (๓)
ได้ทำสารบรรณเรื่องแลสารบรรณรูปเพิ่มเติมขึ้นด้วยอีกอย่างหนึ่ง (๔) ส่วน
การพิมพ์ได้ขยายนำกระดาษเป็นขนาดพับแปด เพื่อลดจำนวนเล่มสมุดลง
คงแต่ ๒ เล่มอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ที่กล่าวมาได้รวบรวมจดหมายเหตุเรื่องเสด็จ
ไปยุโรปครั้งหลัง อันมิได้ปรากฏในหนังสือไกลบ้าน เช่นเรื่องส่งเสด็จ
เรื่องการรักษาพระนครเวลาเสด็จไม่อยู่ แลเรื่องเสด็จกลับคืนพระนคร

เหล่านี้เอามาเรียบเรียงตกแต่งพิมพ์ขึ้นเป็นสมุดรูปภาพอีกเล่มหนึ่ง เรียกว่า "จดหมายเหตุประกอบเรื่องไกลบ้าน" พิมพ์เข้ากับหนังสือเรื่องไกลบ้านฉบับพิมพ์ใหม่ครั้งนั้น รวมเป็นสมุดชุดหนึ่ง ๓ เล่มด้วยกัน

อันพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านนี้ เป็นหนังสือเรื่องหนึ่งซึ่งอ่านไม่รู้จักเบื่อ ข้าพเจ้าเองได้เคยอ่านประมาณเห็นจะราวห้าเที่ยวหกเที่ยวแล้วก็ยังไม่เบื่อ ใครได้เคยอ่านมาแต่ก่อนก็กล่าวเช่นเดียวกัน เพราะพระราชปฏิภาณในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์กระบวนพรรณนาว่าด้วยสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ดี ฤๅกระบวนบรรยายเล่าเรื่องราวอันใดก็ดี แจ่มแจ้งอ่านจับใจ ไม่เลือกว่าทรงพระราชนิพนธ์เรื่องใด ๆ ในกระบวนนั้นแทบไม่มีผู้ที่จะเทียบถึง แลหนังสือเรื่องไกลบ้านนี้ นอกจากคำรัสเล่าความทุกข์สุขส่วนพระองค์ในการที่เสด็จไปครั้งนั้น ทรงพระราชนิพนธ์พรรณนาว่าด้วยถิ่นฐานบ้านเมือง แลบรรยายถึงขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ของนานาประเทศซึ่งเป็นเรื่องแปลก ประกอบกับกระแสพระราชดำริห์วิจารณ์อันสุขุมคัมภีรภาพ แลมีเรื่องสนุกขบขันแกมกันไป จึงชวนอ่านเพลิดเพลินมิรู้จักเบื่อถึงล่วงรัชกาลที่ ๕ มาแล้ว แลนับเวลาตั้งแต่สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงทรงพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านมาจนบัดนี้ ได้ถึง ๑๑ ปีแล้ว ข้าพเจ้าเชื่อว่าใครอ่านก็คงจะยังเพลิดเพลินในพระราชปฏิภาณอยู่มิรู้สิ้น ยิ่งผู้ซึ่งเคยเป็นข้าศึกในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ก็ยิ่งจะจับใจถึงกึ่งขงขึ้นไปอีก เพราะฉนั้นบรรดาผู้ที่ได้รับหนังสือเรื่องไกลบ้านฉบับซึ่งพิมพ์ใหม่ในครั้งนี้ไปอ่าน คงจะมีความยินดี แลขอบพระคุณพระอรรคชายาเธอ ๑

อาศัยโอกาสซึ่งหอพระสมุด ๑ ได้จัดพิมพ์หนังสือนี้ กรรมการหอพระสมุด ๑ พร้อมกันถวายพระพรแด่พระอรรคชายาเธอ ๑ กรมขุนสุธา-

สมุดนี้จัดพิมพ์ขึ้นโดย...

(๕)

สิ้นนาฏ ในอภิสิทธิ์มงคลฉลองพระชันษา ขอให้ทรงเจริญพระสิริสวัสดิ-
พัฒน์มงคล พระชนมสุขสถาพรสืบไปทุกประการ เทอญ ฯ

ดำรงราชานุภาพ สภานายก

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๑๐ มีนาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๖

สารบัญ

พระราชหัตถเลขาฉบับที่ ๔๐	หน้า
เตรียมเสด็จจากปารีส	๑
เสด็จถึงเมืองลูเซินในสวิทเซอร์แลนด์	๓
เสด็จรถไฟไปประพาศเมืองเบอน	๕
ทรงบรรยายวิธีการปกครองประเทศสวิทเซอร์แลนด์	๗
เสด็จประพาศตำบลเบอร์เคนสตัดอก	๑๒
เสด็จประพาศทางตำบลเซนต์โกธาร์ค	๑๖
เสด็จประพาศทะเลสาบโกโมในประเทศอิตาลี	๒๐
ทรงกระแจะทางเสด็จกลับ	๒๓
พระราชหัตถเลขาฉบับที่ ๔๑	
เสด็จรถไฟประพาศเมืองมิลาน	๒๖
เสด็จรถไฟไปเมืองโรม	๓๐
เสด็จประพาศวังแลวักโบราณในเมืองโรม	๓๑
เสด็จประพาศตำบลติโวลี	๓๔
เสด็จเยี่ยมที่ฝังศพแลวักเซนต์ปีเออ	๓๕
เสด็จประพาศวัดสกาลาซันตา	๔๒
ทรงพรรณานาพิที่ขึ้นไหว้พระที่สกาลาซันตา	๔๓

เสด็จรถไฟจากเมืองโรม

๕๖

ถึงเมืองเนเปอลเสด็จประทับโฮเทลบนเขา

๕๘

พระนามและนามผู้บริจาครูปถ่ายบำเพ็ญกุศลอุทิศถวาย

สมเด็จพระปิยมหาราชเจ้า รัชกาลที่ ๕

เมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๑๙

๕๑

รายงานการเงิน บัญชีเงินบำเพ็ญกุศลวันปิยมหาราชานุสรณ์

๒๓ ตุลาคม ๒๕๑๙

๖๐

รายนามผู้นำอาหารกาวหวานมาเลี้ยงพระภิกษุสามเณร

เมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๑๙

๖๑

พระราชหัตถเลขาฉบับที่ ๔๐

วันที่ ๑๘๔

ในระหว่างทางจากปารีสมาลูเซิน

วันพฤหัสบดีที่ ๒๖ กันยายน ร. ศก. ๑๒๖

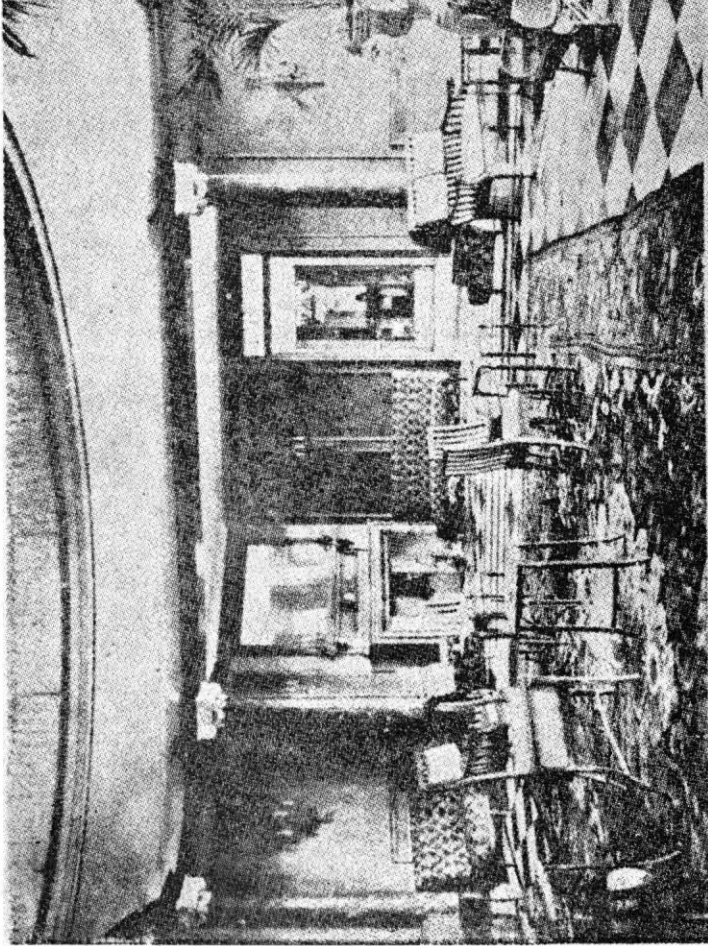
หญิงน้อย

เข้าวันนี้ไม่ได้ไปไหน กินเช้าที่โฮเทลอ่านหนังสือเขียนหนังสือ รู้สึกว่าหนังสือมากเหลือกำลังที่จะทำคนเดียวได้ เพราะยังไม่สบายจึงได้ให้โทรเลขไปบอกให้สิทธิ์ไปคอยที่เมืองลูเซิน อันที่จริงเมื่อแยกย้ายเหลืออยู่ด้วยกันแต่น้อยคนมันก็รู้สึกเปล่าเปลี่ยว ไม่มีใครจะพูดด้วย บริพัตรต้องไปทำงานเสียบ้าง ลูกก็จะต้องไปทำงานเสียบ้าง เลยนั่งชิมอยู่คนเดียวรำคาญ คิดถึงลูกเหลือสติกำลัง เพราะอย่างไร ๆ ก็ได้นั่งบดฝนพูดกันอยู่เสมอ ไม่มีเวลาที่ต้องชิม เจ็บฤกษ์ก็คงจะนั่งอยู่ด้วยได้ ทำงานก็นั่งอยู่ด้วยได้ ไม่เคียดรอนทุรนทุรายที่จะไปข้างไหนไม่เหมือนผู้ชาย มันออกจะต้องแยกกันเปนเจ้าคุณมีท่ามีฐานะของตัวไปตามกัน

เวลาค่ำวันนี้เปนวันที่สุดในปารีส ยังชาติที่ซึ่งปรารถนาจะไปลองกินเช้าอยู่แห่งหนึ่ง คือที่กาเฟอองเกสต์ ซึ่งเป็นที่สำหรับกินเอกเวอคไปเสวยเวลามาปารีส เขาว่าแพงอย่างยิ่ง แต่มันอยู่ในระยะทางที่จะไปรถไฟ จึงได้ไปกินที่นั่น ที่กาเฟอนี้มีที่สำหรับกินเช้าข้างล่าง

ตามธรรมดาแต่ไม่มีใครมีคนที่จะเป็นด้วยแพงนั้น แต่ที่ไปกินนั้นกิน
 ในห้องไปรเวต ชั้นบนเขาซักมานปีคั้งเป็นที่กำบัง การตกแต่งห้อง
 ทั่วยุ้งจะนำเอนคูกมาก ห้องแคบๆ เพดานเตี้ย มีตู้กระจกยาว
 อย่างฝาประจันห้อง ทั้งเครื่องเงินเครื่องแก้วที่ใช้สอย เหมือนอย่าง
 คำหนักเจ้านายในวัง แต่มันหมกจกดสกาดเกลี้ยง เปนมันไปทั้งนั้น
 อาหารตั้งต้นซูปปอดโอเฟอ ทัมคืออย่างยิ่งแต่เขาไม่ปรุงผักลงในนั้น
 มีบรรจุกามเงินมาต่างหาก จะใช้ก็ได้ไม่ใช้ก็ได้ ที่ ๒ นั้นเข้ากับแกงไก่
 ไม่ใช้อย่างแกงการี แต่เข้าหุงดี เป็นตัวสุกตลอด แลดูมีน้ำมันหน้อยๆ
 หนึ่ง ไม่ใช่เข้าผัก กล้ายเข้ามัน ดูกชอบเหลือเกิน จนถึงร้องว่า
 เราหุงเข้ามันกินเองก็สู้ไม่ได้ ได้ฤกษ์กัณฑ์ตรวจตราดู วิธีหุงเห็นจะหุง
 อย่างเข้ามันมีรสเกลือในนั้นด้วย แต่ที่เปนมันเห็นจะเป็นน้ำมันเนย
 เจือลงในน้ำ เป็นเข้ามัน แต่ไม่เค็ม ชอบกลอยู่น่าลอง ที่ ๓ นั้น
 นกแลผักสลัด ผักสลัดนั้นแห่งใดจะมีดีเท่าเมืองฝรั่งเศสเป็นไม่มี
 แล้ว สดกรอบแลหวาน กับเข้า ๓ สิ่งเท่านั้น ของหวาน ลูกบีชเชื่อม
 แลผลไม้ กับเข้าทำคิจริง

อุปทูตสวิสตามมาหาจรรยาที่นี้ แจ้งว่าได้รับคำสั่งจากเปริสเคนต์
 สวิสเฟเดอเรชัน แสดงความยินดีที่พ่อจะไปลูเซิน ได้สั่งให้จัดการ
 พิทักษ์รักษา แลขอให้สืบทอดว่า ถ้าจะเชิญไปกินเนอที่เมืองเบอนสัค
 เวลาหนึ่งจะไปๆไม่ พ่อให้ไปตอบรับ เพราะรู้สึกว่าเป็นที่อาลัยมาก
 อยู่ไม่สู้สบายนัก ผู้คนละเล้าละลุม อยากจะเขื่อนอยู่แล้ว จึงเลย
 ขยายวันอยู่ ลูเซินออกไปอกรับเชิญไปเมืองเบอน แลอยากจะขยับ

Halle

Grand Hotel National
Luzerne

1. 1000
 2. 1000
 3. 1000
 4. 1000
 5. 1000
 6. 1000
 7. 1000
 8. 1000
 9. 1000
 10. 1000

ห้องในโฮเตลที่ประทับ ณ เมืองลูเซิร์น

เลื่อนวันในอิตาลีให้น้อยเข้า ครั้นกะวันมีวันเหลือเกือบจะพอไล่ไป
เมืองตราดแลเมืองจันทบุรี จึงได้กิดคตอียิปต์เข้าไป อีกคนหนึ่ง
ก็ได้พอดี ความประสงค์เช่นนี้ เพื่อจะตัดเวลาที่อยู่เปล่าๆ ว่ากาญใจ
ให้น้อยลง ทั้งจะได้ไปเมืองตราดให้พบกับราษฎรทันใจด้วย ได้ตอบ
โทรเลขชาวเมืองตราดที่มีมาเมื่อรับเมืองว่าจะไปเยี่ยม ถ้าได้ไปเสีย
ในเวลากลับนี้ราษฎรจะเป็นที่ ยินดีว่าพ่อรักใคร่เอื้อเฟื้อเมืองแถบ
นั้นไม่ได้ไปมาสืบสามสี่ปีแล้ว แลไม่เคยได้รับเสมาจากเหมือนเมือง
อื่นเลย ถ้าได้ไปแจกเสมา ๒ เมืองนั้นก่อนจะเป็นที่พอใจเป็นอันมาก
แต่กลัวจะลำบากแก่กรมตำรวจ จึงได้ร่างโทรเลขเสร็จจะไปส่งที่ลูเซิน
แลให้โทรเลขถามเรือเขา จะเลื่อนกำหนดเข้ามาได้ฤกษ์ไม่ เวลา ๔ ทุ่ม
ไปที่รถไฟ

รถไฟออกเวลา ๔ ทุ่มเศษ มาตามทางวันนี้ร้อนแลไม่ใคร่ร่วง
ทั้งปวดขาข้างหนึ่ง เลยนอนอ่านหนังสือแลคืนไปคืนมา จนออกจะ
สว่างจึงได้หลับ

คืนที่ ๑๘๕

เมืองลูเซิน

วันศุกร์ที่ ๒๗ กันยายน

เวลาเช้า ๓ โมง รถถึงสเตชันเมืองลูเซิน สิทธิ์แลนายใจ
ซึ่งได้ตั้งเป็นขุนพิรัชพิศการมากอยรับ ไปที่แกรนค์ โฮเทลนะซียงนัล
ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลสาบซึ่งเรียกชื่อว่า ฟอ์แกนคอน คือ ๔ มณฑล เพราะ

ทะเลสาบนี้ใหญ่มาก มีเรือยนต์อยู่ริมฝั่งถึงสี่มณฑล กินกลางวันแล้ว
 นอนกลางวัน ที่นั่นกินน้ำชาแล้วจึงไปเที่ยวรด ที่ไฮเตลนี้ตั้งอยู่
 ริมฝั่งทะเลสาบ มีถนนนำไฮเตลสายหนึ่ง นอกถนนออกไปมีต้นไม้
 ปลูก ๒ แถวตัดยอกให้เสมอกัน ปล่อยให้ให้ประกันร่มชดเป็นเพดาน
 ฉนวนตลอดของเขางามดีมาก เป็นของที่แล้วสำเร็จด้วย ไม่ใช่กำลัง
 ทำอยู่ นอกถนนออกไปมีชานริมฝั่งน้ำ แล้วมีแพลตฟอร์มสำหรับลงเรือ
 จ้างไปเที่ยวในทะเลสาบ ภูมิประเทศแลดูจากไฮเตลเป็นภูเขาสูง ยอด
 แหลมรายรอบขอบทะเลสาบ ดูซับซ้อนกันงามมาก เมืองลูเซินที่อยู่
 พื้นดินนั้นอยู่ข้างขวามือ แต่ตามเขาค้นหลังมีวิลลาต่าง ๆ ปลูก
 ซับซ้อนขึ้นไป ได้ขึ้นรถไปเที่ยวแต่เฉพาะเมืองที่อยู่พื้นดินมีตึกเก่า ๆ
 มาก ที่ปลูกเกาะกะซับซ้อนแลรูปแปลก ๆ งามดี ถนนแคบ ๆ ร้าน
 ขายของก็เป็นธรรมดา ยกไว้แต่ของสำหรับประเทศสวิสเซอร์แลนด์
 ต่าง ๆ คือ นาฬิกาเครื่องมือสลัก เรือสวิสเล็ก ๆ ซึ่งเป็นของ
 เคยมีในบางกอกมากแล้วทั้งนั้น ไม่มีอะไรแปลกประหลาด ได้แวะซื้อ
 สิ่งละเล็กน้อย พอเป็นที่รกว่าได้มาเท่านั้น แล้วกลับมาลงที่ท่าเรือ
 ได้เห็นเรือโมเตลลำหนึ่งแล่นเร็วเหลือเกิน เรียกว่าเตเตีย เครื่องจักร
 อย่างโต ๆ แข็งแรง คนที่แล่นเรื่อนั้นคนเดียวเท่านั้น ไปหนุนเครื่อง
 ให้เดินแล้วมาเปิดจักรแลถือท้าย แล่นเหมือนนกบินไปในน้ำ ใน
 บางกอกไม่มีละที่เรือจะเร็วเท่านี้ ได้ลองลงในเรื่อนั้นแล่นไปประเดี๋ยว
 เดียวถึงไหน ๆ ลงอยู่ในเรื่อนั้นรู้สึกจะไปในรถโมเตอร์คาร์ ไม้รู้ว่า
 ไปในเรือไฟฟ้าตามธรรมดาเหมือนเรือโมเตออื่น ๆ ได้ตั้งใจไว้แต่ใน

บางกอกแล้ว ว่าถ้าไม่พบเรือโมเตอที่พ้นจากโทษสามประการแล้วจะไม่ซื้อเลย โทษสามประการนั้นคือ (๑) เวลาเรือแล่นตัวสั่นเป็นเจ้าเข้า (๒) แล่นเร็วเข้าหัวเรือ (๓) แล่นช้ารู้สึกเท่ากับไปเรือไฟ โทษเหล่านี้ไม่ยอมมีเรือให้เปลืองเงิน แต่มาพบเรือเช่นนี้พ้นจากโทษสามประการ จึงได้คิดว่าจะซื้อแต่รูปร่างเรือนั้นแปลกอยู่หน้าเข็ดมาก รูปร่างท้ายคล้ายโลงเจ็กรู้ว่าเป็นเรือทำด้วยไม้ฉำฉาสามปีคงจะผุ แต่น่าจะเอารูปเรือเข้าไปเมื่อจวนผู้จึงทำให้ไม้สักเปลี่ยน ถ้าเป็นเรือไม้สักคงจะชำลลงสักหน่อยด้วยน้ำหนักมากกว่า ให้อ้ายพื่อนลงไปพิจารณาตุ๊กตกลงว่าใช้ได้ เครื่องโมเตอเป็นเครื่องร้านปองชาติอย่างง่าย ๆ ไม่อ้อนแอ้นแลกระจุกกระจิกเช่นลำหูลของเรา เวลาจวนพลบกลับขึ้นมาโฮเทลอยู่จนกินเช้าแล้วไม่ได้ไปแห่งใด

คืนที่ ๑๘๖

วันเสาร์ที่ ๒๘ กันยายน

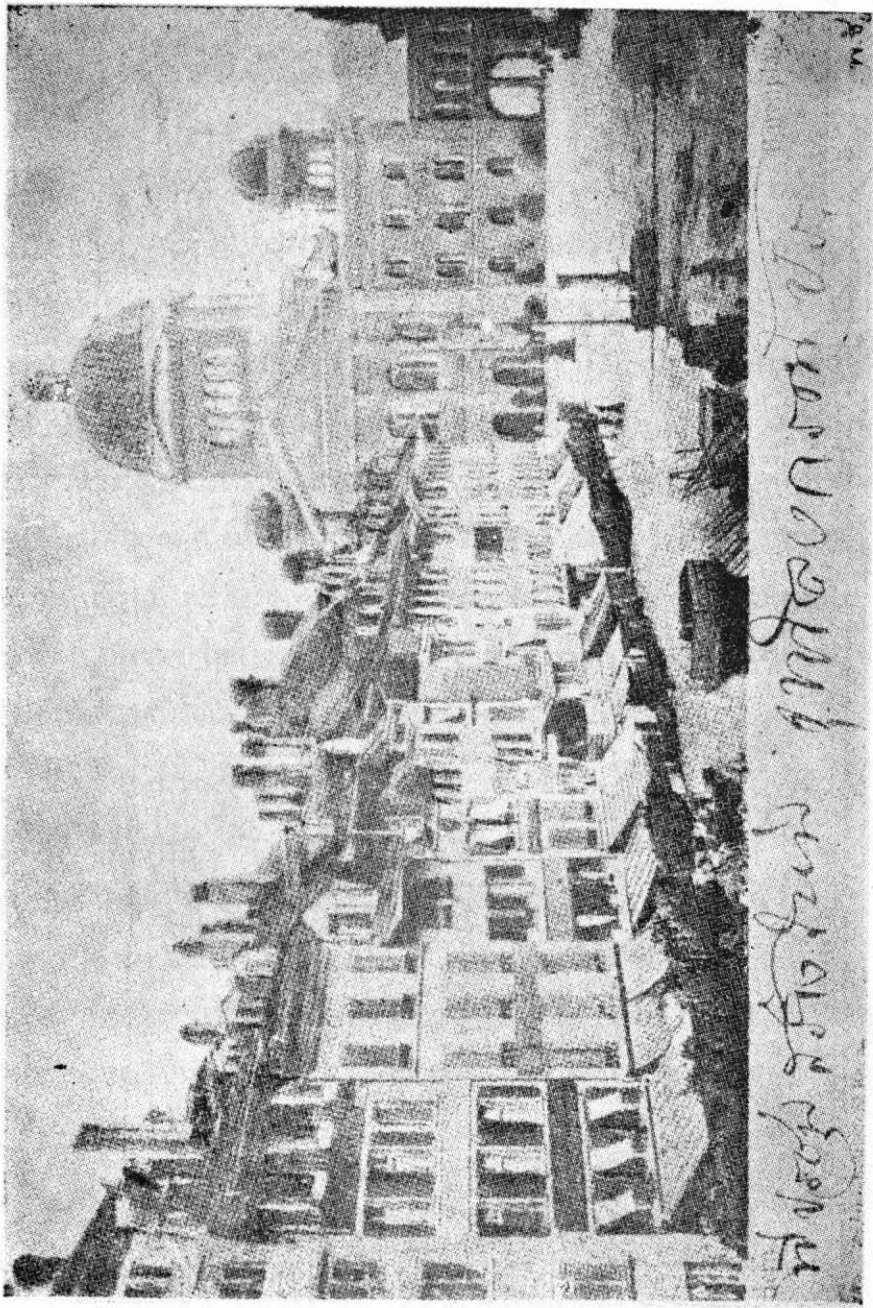
เมื่อคืนนี้ยังไม่สบายคิดต่อมาจากแต่ก่อน ซ้ำเป็นหวัดด้วยเรื่องลงเรือโมเตอไม่ได้ ใส่เสื้อชั้นนอก ใอไปนอนไม่ไกรจะหลับ วันนี้กินกลางวันแล้ว บ่ายโมงเศษไปขึ้นรถไฟไปเมืองเบอนตามคำเชิญของเปเรสเคนต์สวิสเฟเคอเรชัน เมืองเบอนนี้พอได้ไปครั้งก่อนเป็นอย่างราชการครั้งหนึ่งแล้ว กราวนี้ไปเป็นการไปรเวต ที่จริงต้องย้อนทางขึ้นไป เพราะเหตุที่เมืองลูเซินนี้เป็นตอนกลางของสวิท

เซอแลนค์ เมืองเบอนก่อนจะขึ้นไปข้างเหนือทิศหนึ่ง เป็นเมืองหลวงของสวีทเซอแลนค์ ประเทศนี้เข้าใจอย่างไทย ๆ ไม่ได้ เช่นเรียกว่ามณฑลในรายงานพระยาศรี ฤๅที่พ่อเรียกลงไว้ในชื่อทเลสาบสี่มณฑล เป็นเรียกขอไปทีโดยไม่มีคำไทยจะใช้ แต่ความจริงมณฑล ๆ หนึ่งมีอำนาจในตัวเองใช้กฎหมายต่างกัน ไม่เหมือนมณฑลที่เมืองไทย ซึ่งใช้แบบกรุงเทพ ๆ อย่างเดียว มณฑลในประเทศนี้เขาเรียกว่าแกนตอน มี ๒๒ แกนตอน กฎหมายต่าง ๆ ต้องกันบ้าง ไม่ต้องกันบ้าง ต่างเมืองต่างมีที่ประชุมซึ่งราษฎรเลือกเป็นหัวหน้าแลที่ปรึกษา บังคับการสิทธิขาดในมณฑลของตัว ๆ ตามลำพัง แต่มณฑลเหล่านี้มีกำลังน้อย เพราะมีเขตแดนเล็ก ผู้คนน้อย ไม่อาจจะตั้งตัวอยู่แต่ลำพังไม่ ให้ศัตรูมาเบียดเบียนได้จึงต้องเข้ากันเป็นพวกใหญ่ รวมการงานบางอย่างซึ่งควรจะรวมเข้าทำให้เป็นแบบเดียวกัน เช่นการทหาร, การรถไฟ, โทรเลข, ไปรษณีย์, บำรุงการเพาะปลูก, การต่างประเทศ, เป็นต้น ตั้งที่ประชุมขึ้นเป็นกลาง ในที่ประชุมกลางนี้แบ่งเป็นสองพวก คือแกนตอนหนึ่ง เลือกผู้ไปประชุมได้ ๒ คน รวม ๒๒ มณฑลเป็น ๔๔ คนเป็นที่ประชุมหนึ่งนำที่อย่างเซเนต อีกพวกหนึ่งนั้นเลือกตามจำนวนราษฎร มีผู้มาประชุมร้อยเศษ ที่ประชุมสองพวกนี้ปฤชาการงานซึ่งเป็นธุระร่วมกันทำกฎหมายซึ่งจะใช้ทั่วไป ที่ประชุมของมณฑลมีอำนาจที่จะทำกฎหมายเฉพาะแกนตอน ของตัวได้เองจริงอยู่ แต่ต้องไม่ขัดขวางกับที่ประชุมใหญ่ทั้งสองนี้ มีที่ประชุมผู้ซึ่งทำการในหน้าที่เป็นรัฐบาลของประเทศอย่างที่ประชุมเสนาบดี อีกที่ประชุมหนึ่ง มีหัวหน้าฤๅประธาน แลที่สองมีที่ปฤชาทำการในหน้าที่

เสนาบดีอีก ๕ รวมเป็น ๗ ผู้ซึ่งอยู่ในที่ประชุม ๗ คนนี้ เป็นผู้
 ต้องเลือกเหมือนกัน ที่ปรึกษาเลือก ๓ ปีครั้งหนึ่ง แต่ผู้เป็นประธาน
 เลือกเปลี่ยนทุกปี แต่ไม่เลือกเอาคนอื่น เลือกเอาใน ๗ คนนั้น
 ผู้ที่ถูกเลือกเป็นประธานทำการในหน้าที่เสนาบดีว่าการต่างประเทศเมื่อ
 ทำการไปตลอดปีแล้ววนลงมาเป็นเสนาบดีที่ปรึกษาที่ปรึกษานั้นได้อีก เมื่อ
 ถึงกำหนดเลือกใหม่ จะเลือกให้เป็นประธานอีกก็ได้ แต่ต้องให้มี
 ปีกัน ไม่ให้เป็นประธานตลอดไป ๒ ปีติดกัน เพราะฉะนั้นผู้ซึ่งเป็น
 ประธานก็ยังคงเป็นเสนาบดีอยู่ได้นาน ๆ อย่างข้างมิสเทอคอยเซอ
 ซึ่งเป็นประธาน เมื่อพ่อมาราวก่อน ๑๐ ปีมาแล้วนั้น เดียวกันยัง
 เป็นที่ปรึกษาว่าการฝ่ายการเพราะปลุก แต่ทำการในตำแหน่งรัฐบาล
 มาถึง ๒๕ ปีแล้ว ได้เป็นประธานถึง ๓ ครั้งเปรสิเดนท์มุลเลอร์
 คนนี้ เป็นทหาร เป็นเสนาบดีว่าการทหารมาก่อนเคยถูกเลือกเป็น
 เปรสิเดนท์ ๒ ครั้ง เข้าครั้งนี้แล้ว ได้อยู่ในตำแหน่งมาถึง ๑๒ ปี
 เพราะฉะนั้นวิธีเลือกเปรสิเดนท์เช่นนี้ ได้คนที่ชำนาญราชการแล้ว
 เสมอติดกันกับเมืองฝรั่งเศสแลอเมริกาที่มาเป็นเปรสิเดนท์ กว่าจะอยู่
 ทั่วก็หลายปี พออยู่ทั่วก็แล้วก็พอหมดกำหนด เมื่อสิ้นกำหนดแล้วจะ
 ไปทำการอื่นที่เป็นตำแหน่งเร็วกว่าก็ไม่ได้ เลยขึ้นคานเรียบไป ประ
 เทศนี้ถ้าได้เลือกเป็นพวกใน ๗ คน แล้วก็เลือกข้างตัวไปจนกว่า
 จะตายฤๅทำการไม่ได้ จึงเลือกเติมใหม่ให้ครบ ๗ คน เปลี่ยนทย
 กันคงมีคนเก่าเสมอ วิธีปกครองเช่นนี้เรียกว่าเฟเดอรัล คือเมือง
 หลาย ๆ เมืองเข้ากัน คล้ายอเมริกา เว้นแต่ว่ายากกว่า ผิดกันกับ
 ฝรั่งเศสมาก ฝรั่งเศสการปกครองเหมือนเมืองเจ้า เว้นแต่ไม่มีเจ้า

ตั้งผู้เป็นประธาน ๆ ทำหน้าที่คล้ายเจ้าแผ่นดิน ส่วนประธานาธิบดีใน
ประเทศนี้ ความยกย่องเคารพนบถนอบกันไม่ใคร่มี ในรัฐบาล ๗ คน
นั้นออกจะเสมอ ๆ กัน ผู้เป็นประธานเป็นหน้าที่เช่นชื่อ แต่การงาน
นั้นบังคับบัญชาด้วยกัน คุณคล้ายกับโคเรกเทอกรัฟนี่ มากกว่าอย่างอื่น
ถ้าหากว่าจะไปเที่ยวต้องผลัดเปลี่ยนกันไป ต่อเนื่องในที่ประชุม ๔ คน
ขึ้นไป จึงจะบังคับการงานได้ เพราะฉะนั้นจะทำอะไรต้องประชุมกัน
เป็นกิจ ไม่สั่งการไปได้แต่เฉพาะตัวคนเดียว ที่ซึ่งรัฐบาลเฟเดอเรชัน
ตั้งอยู่นั้นที่เมืองเบอน แต่ไม่ใช่เป็นเจ้าเมืองเบอน เมืองเบอนเป็น
แกนตอนอุทยานดอลันหนึ่ง มีที่ประชุมของเขาต่างหาก รัฐบาล-
เฟเดอเรชันไม่เกี่ยวข้องแก่การในเมือง ทำแต่การที่เป็นเรื่องทั่วไป
การปกครองเมืองสวิตเซอร์แลนด์เป็นเช่นนี้จึงไม่สู้เปลี่ยนแปลง แลเข้า
กันเป็นกำลังต่อสู้ประเทศใหญ่ ๆ ได้ แต่ความจริงนั้น ถึงว่าจะดี
พิเศษเท่าใด ถ้าไม่ได้เอาไศรยภูมิประเทศของสวิตเซอร์แลนด์ซึ่งเต็มไปด้วย
ด้วยเขา ยากที่ศัตรูภายนอกจะเข้ามาทำอันตราย เมื่อภายในเมือง
จัดการป้องกันโดยแข็งแรงถูกต้อง กำลังน้อยอาจจะสู้กำลังมากได้
เพราะเหตุฉะนั้น สวิตเซอร์แลนด์ จึงคงเป็น ประเทศ เอกราช อยู่ได้ใน
ระหว่างประเทศใหญ่ ๆ แวดล้อมอยู่โดยรอบ

ทางที่ไปวันนี้เป็นเขาไปทั้งนั้นก็จริงแต่ต่างกันกับประเทศนอร์-
เวมามาก ที่ประเทศนอร์เวเป็นเขาที่ปรากฏว่ายังคงอยู่ตามธรรมดาเป็น
แต่มีหนทางอุปถุภักบ้างไม่เพิ่มเติม ส่วนที่นี้จะแลไปทิศานุทิศใดไม่มีที่จะ
เห็นได้ว่าเป็นของเป็นเองเลย ยกไว้เสียแต่ยกเขาซึ่งมีสโนว์หิมอยู่ ที่

ที่ว่างสำหรับอาคารพาณิชย์
และอาคารพาณิชย์

1914

ตึกที่ประชุมรัทบาดเมืองเบอลิน

มีสไลด์ไปยิ่งกว่าเขาสาวร้อยยอกเป็นอันมาก ตอนข้างล่างเป็นที่กก
 แต่งเรียบไปหมดทุกแห่งรู้สึกเป็นที่คนทำเล่นมากกว่าเป็นเอง มีต้น
 ไม้ผลมากกำลังมีผลที่สำจะเก็บได้ในฤดูหนาว ระยะทาง ๒ ชั่วโมง
 เศษจึงถึงเมืองเบอน เปรติเคนต์แลสิเกรตารีมารับที่สเตชัน พาขึ้น
 ไปส่งที่โฮเทลเบอร์นะซอฟ ซึ่งพ่อเคยไปพักแต่ก่อน โฮเทลนี้ใกล้
 กันกับบุนสวธา คือที่ว่าการรัฐบาล มีแปลกตาขึ้นต่อจากบุนสวธาไป
 เป็นหลังคาโดมสูง ซึ่งได้ความว่าเป็นสถานที่ประชุมกลางสองพวก
 ที่ได้สร้างขึ้นใหม่ภายหลังพ่อมาราวก่อน หลังโฮเทลนี้มีศาลาแล
 เห็นได้ไกลตลอดเมืองแลภูเขา นับว่าเป็นที่ดูงามแห่งหนึ่ง อากาศ
 เย็นพอสบาย เรียบแลได้ยินเสียงกระดิ่งที่ผูกคอโคกทุกตัวในประเทศนี้
 ดังดังกๆ อยู่ในที่ไกล ดูวังเวงมาก เมื่อเปรติเคนต์มาส่งแล้วกลับ
 ไปที่บุนสวธา กำหนดอีก ๑๕ นาทีพ่อจะไปเยี่ยมที่บุนสวธา

เป็นประเพณีของเมืองที่ปกครองโดยวิธีโบราณเช่นนี้ เหมือน
 เมืองแฮมเบ็คเป็นต้น ต้องตั้งพิธีออกแขกเมืองอย่างกร่อยๆ คือ
 พอไปถึงแล้ว มีสิเกรตารีมารับ และมีเจ้าหน้าที่ยืนรับต่อๆ กันขึ้นไป
 จนกระทั่งถึงห้องที่ประชุม เปรติเคนต์แลเสนาบดีออกมารับเข้าไปใน
 ห้อง ซึ่งตั้งเก้าอี้ไว้เป็นวง แล้วก็นั่งสนทนากันอย่างธรรมดานั่นเอง
 พอสมควรแก่เวลาแล้วกลับมาที่โฮเทล อีก ๑๐ นาทีเปรติเคนต์แล
 เสนาบก็ทั้งปวงต้องมาเฝ้าเยี่ยมตอบอีกครั้งหนึ่ง เป็นเสร็จการพิธี
 กราวนี้เลยไปเที่ยวตามธรรมดา พ่อขึ้นรถเมล์กับเปรติเคนต์สิเกรตารี
 เหตุช่วยเปรติเคนต์พูดอังกฤษไม่ได้ สิเกรตารีนั้นพูดอังกฤษดี ไป
 ถนนตอนเมืองเก่า ซึ่งมีน้ำพุรายกันไปอย่างแถวท่อตลอด ติก ๒

ข้างก็มีเครื่องหมายอย่างเก่าๆ ซึ่งเกี่ยวแก่พงษาวดาร จนถึงประตูเมืองซึ่งใช้เป็นหอนาฬิกา เมืองเบอนนี้มีกำแพงถึง ๒ ชั้น แต่ได้รื้อลงหมดเหลือไว้แต่ประตู แล้วจึงเลี้ยวไปทางถนนใหม่ ว่าตามจริงถนนใหม่จืดเต็มที ถึงว่าถนนกว้างขวางตึกรามงามๆ มันก็เหมือนกันกับที่ไหนๆ คุ้ก็เคยจำไม่ได้ ประเดี๋ยวเอาเมืองโน้นมาเปนมืองนี้ดูถนนอย่างเก่าๆ ไม่ได้ ถ้าถนนเก่าแล้วเห็นตึกเข้าหลังหนึ่งดูน้ำพุเข้าอันหนึ่ง เลยจำได้ไม่รู้จักลืม เพราะมันแปลกๆ กันมาก ด้วยแต่ก่อนการไปมาดังกันไม่สะดวกเหมือนเดี๋ยวนี้ เดี๋ยวนี้ไปมาง่ายถ่ายอย่างกันได้ มันจึงเหมือนกันไปหมดเหมือนเมื่อ พันนั้นออกไปเป็นหนทางขึ้นเขาลงเขาซึ่งแลเห็นเมืองเบอนได้ตลอดทั้งเมืองรูปของเมืองเบอนซึ่งควรจะเป็นที่สังเกตก็คือวัด ซึ่งเรียกกะที่ครัลอันไม่สู้ใหญ่นัก อย่างหนึ่ง กับที่ประชุมกลางสำหรับทำกฎหมาย แลเห็นเป็นยอดของหลังคาทั้งปวงที่แลไปจากบนเขาเห็นตึกกันไปหมด เมื่อลงไปถึงที่ต่ำหน่อยเป็นตลาดซึ่งเป็นที่บ่อเลี้ยงหมียู่ที่นั่น หมินั้นเป็นชื่อของเมืองเบอน จึงได้เลี้ยงไว้เป็นสัตว์ประจำเมือง ของเล่นเป็นกลางสำหรับคนพลเมืองทั่วไป มีเรือนก่อด้วยศิลาติดเข้าไปกับข้างเขา ชุกเป็นป้อมกว้างใหญ่ กรุด้วยศิลาแลปูศิลา กันเป็น ๒ ห้องมีท่อน้ำที่ไหลรินอยู่เสมอลงไปในสระ เป็นที่สำหรับหมักกินแลอาบ หมินั้นมีประจำอยู่ ๕ ตัว ๖ ตัว ห้องละสองสามตัว เขาให้กินผักกาดเหลือง แยกเบซ แต่ที่แท้ไม่ว่าอะไร ผักต่างๆ ขนมปังนมวัว ตลอดจนเนื้อ แต่เนื้อนั้นว่ากินเข้าไปมักจะคุ้ ถึงมีร้านคนไปตั้งคอยขายผักที่สำหรับให้หมักกินอยู่ที่นี่ ถ้าเป็นเวลาทีคนมาเที่ยวเช่นนี้ ใครไปใครก็ซื้อให้

กินอิมบริบูรณ์. กินไปจนออกจะขี้เกียจ ถ้าหน้าหนาวได้แต่อาหารที่เป็น ส่วนสำหรับเลี้ยงธรรมดา เป็นเวลาอยู่ข้างจะขยัน วิชาหนึ่งนึ่งก็มีอ ใหวุ่นนอนหงาย มีต้นสนอยู่ในนั้นข้างละต้น เมื่อคราวก่อนเคยเห็น เขาไล่ให้ขึ้น แต่คราวนี้ถามว่าทำไมไม่ขึ้นต้นไม้ ได้ความว่าออกจะ นางนองขาขึ้นบันขึ้นไปได้ แต่ขาลงๆ ไม่ได้ ขึ้นไปค้างอยู่บนต้นไม้ ต้องอะอะกันเป็นหลายครั้ง เลยเข็ดไม่อาจไล่ให้ขึ้นอีก เพราะความ จริงมันไม่ได้ปรารถนาจะขึ้นต้นไม้ ถ้าจะขึ้นขึ้นด้วยต้องการรางวัลๆ กลัวเท่านั้น

ออกจากหิมขึ้นเขาไปอีกลูกหนึ่ง แล้วเดี่ยวขึ้นเขาขึ้นไปอีกลูก หนึ่ง เพื่อจะดูแม่น้ำซึ่งไหลลงรอบเขาแลเห็นเป็นแม่น้ำอยู่สองข้างหน ทาง ค่ายสายน้ำนั้นคดมาก เล็กแลไหลเชี่ยว กลับมาที่โฮเทลเวลาค่า

กรีนท่ม ๑ เลี้ยงอาหารเย็นที่โฮเทลนั่นเอง แต่เป็นโต๊ะของรัฐ- บาลหนึ่ง ๑๒ คนด้วยกัน พวกเรา ๔ คือ พ่อ บริพัตร จรูญ สิทธิ นอก นั้นเปร์ซิเคนต์แลเสนาบดีกับสิเกรตารี อาหารที่เลี้ยงดีมากนึกว่าจะไม่ มีสปีช ลงดื่มให้กันแล้ว เปร์ซิเคนต์ลากคำสปีชออกมาจากกระเป๋า ลูกขึ้นสปีช แต่ประคักประเคิดเต็มที ข้างเขาพูดเยอรมัน ข้าง เราพูดอังกฤษ แต่ชอบใจสิเกรตารี เป็นผู้แปลทั้งสองข้าง การ เลี้ยงวันนี้อยู่ข้างจะเป็นที่รื่นเริงพอใจด้วยกันมาก เพราะเหตุที่ได้เคย พบกัน รู้จักกัน ๑๐ ปี มาแล้วมาพบกันอีก แลอัชฌาไศรยพวกรัฐบาล เหล่านี้เป็นคนที่ใจดีแลไม่ถือตัวเลย ง่าย ๆ ทั้งนั้น ไม่ต้องระวัง อะไร พอกินแล้วก็ลากัน เปร์ซิเคนต์ แลไวสเปร์ซิเคนต์กับสิเกรตารี

๑๒

มาส่งที่สเตชัน รถออกเวลา ๒ ทุ่ม อากาศอยู่ข้างจะหนาว เขาใช้ฮีโร้นในรถ มาถึงลูเซินเวลาจวน ๕ ทุ่ม ข้างนี้แแต่่งไฟ ที่สพานจนนวนมีหลังคาข้ามแม่น้ำเป็นสพานโบราณแลดอกอยที่หยั่งน้ำที่ไฮเทลก็แแต่่งไฟเป็นรูปตึกทั้งหลัง

วันนี้ได้รับข่าวแกรนด์คูกออฟบาเคนสิ้นพระชนม์เมื่อเวลา ๓ โมงเช้าได้กิดไว้แต่เคิมว่าจะให้บริพัตรขึ้นไปช่วยงานฝั่งศพเห็นจะยังทัน

วันที่ ๑๘๗

วันอาทิตย์ที่ ๒๙ กันยายน

เวลาเที่ยงแล้ว ลงเรือโมเตอร์ลอนซ์ลำใหญ่เก่งทรู เครื่องเป็นเมอเซเคสกระจุกกระจิกคุประคักประคึกกว่าลำที่กล่าวแล้วนั้นเป็นอันมาก คนที่เดินเรือคูไม่ไค้อยู่คู่ช ต้องแก้นอนแก้นี้ ลงปลายต้องวางหางเสือเสียปล่อยให้แล่นไปเอง วึ่งไปมองข้างท้ายเรือแล้วกลับมาที่เครื่องใหม่ ชุดมุนหลายทอก ถึงกำลังที่ค้อยู่ก็เดินไม่ไปถึงไหน ออกไปยังไม่ทันถึงกึ่งกลางทะเลสาบวงใน ลืมที่จักรหลุดต้องแล่นกลับกลับเข้ามาได้ค้วยความกระเทือนมากกว่าค้วยใบจักร เสียเวลาเป็นนาน ตกลงต้องลงเรือเล็กลำที่ลงแต่ก่อน กำหนดระยะทางว่าชั่วโมงหนึ่ง แต่ที่แท้ไป ๒๐ นาทีเศษเท่านั้น ข้างเรวถึงอกถึงใจจริง ๆ การที่ไปนี้ไม่กิดจะไปให้เป็นการใหญ่โตมาก เพราะมันออกจะสั้น ๆ สนุกเมื่อ ไปแต่พอฆ่าเวลาที่อยู่เปล่า ๆ ถ้าจะไปให้สนุกจะต้องไปเขาเรกซึ่งอยู่ข้างซ้ายมือสูงกว่า ๕๐๐๐ ฟิต ฤไปบีลาตุสซึ่งอยู่ข้างขวามือ

ซึ่งสูงขึ้นไปอีก เราไปตรงกลางเรียกว่าเบอร์เคนสต็อก ซึ่งสูงเพียง ๒๐๐๐ ฟุต แต่เขาน้ำคล้ายๆ เป็นเกาะตั้งอยู่ในระหว่างกลางมีทะเลสาบเกือบจะรอบ ระดับน้ำทะเลสาบนี้สูงกว่าระดับน้ำทะเลมาก ถ้าจะเทียบว่าเชิงเขาเสมอระดับน้ำทะเล ระดับน้ำทะเลสาบนี้เกือบจะตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างยอดเขาแลเชิงเขา ระดับน้ำในทะเลสาบต่างๆ เหล่านี้สูงแตกต่างกันได้มากๆ น้ำในทะเลสาบใสเหมือนน้ำในทะเล แลตกลงไปก็รู้สึกเห็นพื้นข้างล่าง ต่างกันกับทะเลใหญ่อย่างเดี่ยวแต่เพียงน้ำจืดแลน้ำเค็ม ผลแห่งการที่ขึ้นไปยอดเขาเหล่านี้ก็คล้ายๆ กัน คือแลไปก็ไกลเห็นหมู่เขาต่างๆ แลเห็นทะเลสาบ ยิ่งสูงมากก็ยิ่งแลเห็นไปไกลมากยิ่งขึ้นไปยอดก็ไม่มีเขายังก็แลเห็นได้รอบตัว อาจแลเห็นได้ไกลออกไปอีก ทางที่ขึ้นนั้นมีทางสำหรับขึ้นขึ้นทั่วทุกเขา เพราะเป็นที่ซึ่งเขาเกี่ยวกันมาหลายร้อยปี แต่ครั้นภายหลัง เมื่อเกิดมีรถไฟขึ้นเขาสูงแล้วก็มีเสียงแทบทุกยอด การที่จะขึ้นลงภูเขาเหล่านี้จึงไม่เป็นความลำบากอันใด ไม่เป็นการใหญ่อย่างแต่ก่อน การบ้ายขึ้นเขายังถือกันว่าเป็นเครื่องเจริญกำลัง แลสนุกสนานกันมาก แต่ถึงว่าสรรเสริญอยู่เช่นนั้น ลงปลายก็ต้องรับว่าการขึ้นด้วยรถไฟไม่เห็นดีเห็นชื่อนั้น ต้อยอยู่นั่นเอง คนที่จะคันเดินขึ้นเขาก็ไม่เท่าไรน้อยลงทุกที เพราะอาการขึ้นเช่นนั้นมันอย่างกายเหลือเกินจริงๆ ขึ้นยังค่ำลงยังค่ำ อีกประการหนึ่งเขาเหล่านี้ไม่ได้มีน้ำตกน้ำพุอย่างเช่นนอร์เว น้ำที่จะใช้กินกันบนยอดเขาต้องชูดบ่อลึกสูบขึ้นมา นี้ออกตัวที่อากาศหนาว ถ้าร้อนอย่างบ้านเรา เขาไม่มีน้ำเช่นนั้นขึ้นไม่ไหว แต่ที่นั่นมันไม่มีเหตุที่จะต้องพุดถึงน้ำ เพราะเหตุที่เขาถึงจะสูงเท่าสูงอย่างไร คงมีไฮเทล

เรสเทอรองต์ขึ้นไปที่ต่งหลังโตๆ อยู่แล้วทั้งนั้น ไม่แต่อยากกินน้ำจะหา
 ได้โดยง่าย กินอาหารก็ได้เสียด้วย อยู่นอนค้างเท่าไรๆ ก็ได้ด้วย
 มีถนนมีสวนมีป่า มีรถขี่ได้บนยอดเขา มันหมกความลำบากเสียทุก
 อย่าง ลงรอยกับที่กล่าวว่าไม่มีแห่งใดซึ่งจะเป็นป่าเปลี่ยว รอยคนไป
 จับแก๊ซตกแต่งเสียหมดทุกหนทุกแห่ง สวรรค์จะสะดวกง่ายดายดี ไม่
 ผิดอะไรกับพื้นแผ่นดินราบ คุณประโยชน์ของที่สูงเช่นนี้ก็คือแลเห็น
 ในที่ไกล แลอากาศใสอ่อนกว่าในพื้นที่ต่ำๆ แต่การที่แลเห็นในที่
 ไกลไม่ใช่เห็นได้เสมอทุกเมื่อ มันมีเมฆหมอกควันหุ้มยอดเขา หาย
 เสียทั้งหมูโตๆ ก็หายได้ ต่อฤกษ์งามยามดีจึงจะแลเห็นใสตลอดไปได้
 ไกลๆ การที่จะหาฤกษ์ดูจะไม่ใช่ง่ายนัก น่าจะต้องคอยมากกว่าที่จะ
 ทายล่วงหน้า เหมือนอย่างวันนี้แดดจืดเหมือนแดดบางกอก เพียงแต่
 ร้อนน้อยกว่า แจ่มแจ้งอย่างนี้แล้ว ยังมีหมอกเที่ยวไล่ปกคลุม
 อะไรๆ ได้ ภูเขาเลากาหายไปเสียในหมอกเป็นอันมาก เมืองที่อยู่
 ไกล ก็ขุ่นมัวแลไม่เห็นถนัด ข้อที่น่าดูจริงๆ นั่นคือควรจะได้เห็นว่า
 มนุษย์เราฤๅสิ่งซึ่งทำขึ้น มันเล็กกว่าของจริงที่เป็นเองมากเหลือเกิน
 เรือที่เราไปแลดูมันช่างนึกเคียว เรือขนาดเดียวกันแล่นอยู่ในกลาง
 ทะเล แลดูเหมือนอย่างกับอ้ายตัวแมลงขยาวาวๆ ที่เดินในน้ำ เรือจ้าง
 จักรข่างดำโตๆ แลดูเป็นเรือเหล็กวิลาศที่เด็กเล่นน้ำเอนดูจริงๆ บ้าน
 เรือนตึกรามอะไรแลดูมันกลายเป็นตุ๊กตาไปหมด สูง ๒๐๐๐ ฟุตเศษ
 เท่านั้นยังเห็นได้ถึงเช่นนี้ ถ้าสูงขึ้นไปอีกจะเห็นอย่างไร ที่ท่ามีเรส
 เทอรองต์แลร้านขายของ รถนั้นก็ไม่มีผิดอะไรกันกับที่ได้เล่าแต่ก่อน
 คือขึ้นด้วยแรงถ่วงกันเอง รถข่างหนึ่งขึ้น รถข่างหนึ่งลงหลีกกันที่

กลางย่าน ช้างบนมีโฮเทลใหญ่ๆ สามหลัง แลยังมีเล็กๆ น้อยๆ ราย
ออกไปอีกหลายหลัง โฮเทลใหญ่ ๓ หลังนี้ ปีกเสียแล้ว ๒ หลัง ยัง
เปิดรับหรืออยู่อีกหลัง ๑ เพราะสิ้นฤดูคนมาเที่ยว เพราะฤดูเขามา
เที่ยวกันนั้น เดือนมิถุนายน กรกฎาคม สิงหาคม นี่ก็จวนปิดหมด
ที่เดียวแล้ว เหลือแต่คนเลวๆ ร่องๆ แร่งๆ ขึ้นไปเที่ยวอยู่บ้าง
กินเข้ากลางวันโฮเทลนั้น ไม่สู้จะมีอะไรนัก แล้วเดินไปเที่ยวตาม
หนทางที่เลียบบไปตามข้างเขา บรรจบถึงที่สเตชันรถไฟขึ้นมาหยุดแล้ว
จึงเลี้ยวเลียบยอดเขาหนึ่งไป สำหรับจะไปยอดนอกซึ่งเป็นยอดสูง
แหลม เขาทำระทาเหล็กตั้งขึ้นไป แล้วมีลิฟต์สำหรับขึ้นไปดูให้สูงยิ่ง
ขึ้นไปกว่ายอดเขา ทางเดินนั้นก็ไม่มีลำบากเย็นอะไร ค่อยๆ หนุนๆ
ขึ้นไปทีละนิกทีละนิกไม่ไกลเท่าไร แต่พอเชื่อเสียว่าขึ้นได้ ไม่สู้จะออก
สนุกอะไร เดินกลับมาดูทางไปรวตอีกหน่อยหนึ่ง ความจริงนั้นฟัง
อ่านหนังสือเรื่องที่เกี่ยวข้องแก่ตำบลนี้ใหม่ๆ ก็อยากจะดูให้มันประกอบ
เรื่องทีอ่าน นายโฮเทลรับจัดการหารด ซึ่งออกจะประดักประเดิดอยู่
บ้าง เพราะเป็นเวลาเขาเลิก ขึ้นรถไปตามถนนข้างหลังเขา จนถึง
โฮเทลอีกหลังหนึ่งใหญ่ ลงทะเลสาบอีกค้ำนหนึ่ง เป็นที่สำหรับแลดู
เขาซึ่งหมอกคลุมอยู่นั้น เมื่อไม่มีเขาจะดูเลยไม่มีอะไรดู กลับมาลง
ตามรถไฟ ถึงล่างแล้วแวะซื้อของที่รูก รากาไม่กี่อัฐ แล้วลงเรือ
กลับมาโฮเทล วันนี้มีแข่งไฟ้อีก มากกว่าวานนี้ สเตชัน รถไฟแล
อะไรๆ แดงครีทไปทั้งนั้น การแข่งไฟนี้สำหรับตำบลที่มีคนประชุม
มาเที่ยว เช่นแสดงพิพิธภัณฑ์ต่างๆ มีกำหนดวันจุดสำหรับที่จะล่อ
ให้หมู่คนที่มาประชุมรื่นเริง มีสเตคคอปเรลตี พ็อคคอปเรลตีที่รับราชการ

เรามาหา ได้เคยรู้จักมาก่อน เมื่อครั้งไปหาไปปเสียวที่ ๑๓ เขา
เปนสัปรุช มีตำแหน่งราชการในเวทิกัน

วันนี้ได้รับโทรเลขแกรนตักกูออฟบาเคนคนใหม่ บอกข่าว
แกรนตักกูพระบิดาสันพระชนม์ ได้ตอบแลคอยฟังกำหนดฝั่งศพ มี
ความเสียใจที่ได้ข่าวกรมจรัส^๑ ตาย รับโทรเลขที่ปารีส ผเอนที่ชื่อ
นั้นผิด อ่านไม่ได้ความว่าอะไร เค้าว่ากรมหลวงวรเสรษฐ มีความ
เสียใจเป็นอันมาก เพราะเหตุที่ได้รับรักษาลมมาได้เท่าใด จนถึง
เวลาจวนจะกลับไปถึงแล้ว มาสันพระชนม์เสียก่อน เลยตอบพุง
เข้าไปให้ถามข่าวลูกหญิง ๒ คน^๒ แลกรมหลวงวรชิรญาณกับประวิตร^๓
ครั้นมาถึงนี้จึงได้โทรเลขตอบ ว่าไม่ใช่กรมหลวงวรเสรษฐ กลาย
เปนกรมจรัสซึ่งไม่ได้คาดเห็นเลย เปนที่อนาถใจเป็นอันมาก ลูก
พระปิ่นเกล้าจะจวนหมกเสียจริงๆ แล้ว คุณ่าใจหาย หมกเลวเหลือเกิน

คืนที่ ๑๘๘

วันจันทร์ที่ ๓๐ กันยายน

กินเช้าแล้ว เวลา ๔ โมงเศษไปขึ้นรถไฟที่สเตชั่นมีทอเวสต์ ลูก
กลับจากเมืองเสกมาหาแล้วขึ้นรถไฟมาด้วยพ่อมาส่งที่สเตชั่นทางรถไฟ
วันนี้เปนทางเซนต โกรธาร์ค ซึ่งมีที่คู่มากทั้งประหลาดแดงดงาม จึงได้

๑ กรมหมื่นจรัสพรปฏิภาณ

๒ พระเจ้าลูกเธอ พระองค์หญิง ๒ พระองค์นั้น คือพระองค์เจ้าภัทราวุฒิ
กับพระองค์เจ้าเจริญศรีชนมายุ

๓ คือพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าประวิตรวิมลโนคม เวลานั้นดำรงพระยศ
เปนกรมหมื่นปราวจันกิตติ

มากกลางวัน มีเวลาที่เลียบทะเลสาบมาโดยมาก ทะเลสาบเหล่านี้คงมาจาก
 ด้วบ้านเรือนทิ้งร้างไปทั่วทุกแห่ง และมีภูเขาสูงๆ จดจนถึงฝั่งทะเล
 เมื่อว่าตามลักษณะก็คล้ายกันกับนอร์เว แต่เป็นอย่างเช่นว่าแล้ว คือ
 นอร์เวย์ยังคงเป็นอยู่ตามธรรมดา ที่นี่เป็นของตกแต่งไปทั้งนั้น ไม่มี
 แห่งใดที่จะเปลี่ยวสักแห่งเดียว ข้อที่แปลกกันมาก ก็ที่นอร์เว
 เห็นว่าภูเขาพังทลายลงมาด้วยแรงน้ำทั้งนั้น มีศิลาก้อนโตๆ ตกตั้งทั้ง
 อยู่ในน้ำแลบนบก มีเขาทลายลงมาครั้งเขาก่อนเขา มีน้ำพุตกทราวม
 ไปทั่วทุกหนทุกแห่งที่นี้จะหาก้อนศิลาตกให้เป็นก้อนใหญ่สักก้อนเดียว
 ก็ไม่มี มีแต่ก้อนเล็กก้อนน้อยก็ห่างๆ ราวๆ น้ำตกก็ตกเสียไม่ได้
 ประสาว่ามีน้ำแข็งอยู่บนยอดเขาก็กักไปเช่นนั้นเอง น้ำแข็งก็บางในตา
 แลสูง ไม่ตั้งใจดูก็ออกจะไม่ได้เห็นได้ การที่จะเที่ยวไปมาแห่งหนึ่งแห่งใด
 มันสารพัดจะง่ายดาย ไม่ต้องมีความพยายามแลเหน็ดเหนื่อยเมื่ออย่า
 ไรแต่สักอย่างเดียว นอกจากจะขึ้นไปขึ้นเขาอย่างเก่า ต้นไม้ที่
 เป็นป่าก็น้อย เป็นไร่หญ้าแลต้นผลไม้ไปเสียทั้งนั้น ต้นผลไม้มาก
 จะว่าอะไรนอกจากว่าเป็นป่าแต่งเขาแต่งไม่ได้เลย เมื่อไปเห็นที่เปลี่ยน
 เช่นนอร์เวมาแล้ว มาดูที่ประเทศนี้ออกจะจืดๆ เหมือนๆ กันไปหมด
 ไม่ทำให้ใจเต้นชเง้อชเง้ สิ่งที่ชเง้อชเง้ก็อยู่แต่เรื่องทางรถไฟ ซึ่ง
 เขาทำเป็นการวิขาอย่างวิเศษในทางที่จะขึ้นเขาแลลงเขาเข้าปล่องข้าม
 สพาน ดูประหนึ่งว่ารถไฟเดินซ้อนกันบนลื่นชักเวียนลงมา รถที่สวน
 กันไปสวนกันมา ก็เห็นกันได้จนตลอดสายตา แต่เข้าปล่องลอดใต้เขา
 กว่า ๖๐ ปล่อง ปล่องที่ยาวที่สุดคือ เซนต์โกธาร์คปล่องเดียวยาวถึง
 ๓๕๐ เส้น ทางนี้ไกลกว่าชิมปล่องซึ่งได้ไปเมื่อเช้าขึ้น แลงมากกว่ากัน
 ด้ว

เมื่อวานขึ้นนี้กล่าวถึงเรื่องเมืองสวิทเซอร์แลนด์ ข้าก็ไปเรื่อง
 หนึ่งคือสวิทซ์นั้นไม่มีภาษา เป็นคนชาติเยอรมันบ้าง ฝรั่งเศสบ้าง
 อิตาลีเลียนบ้าง รวมกันเข้าเป็นชาติ เพราะฉะนั้นภาษาจึงต้องใช้ทั้ง ๓
 ภาษา กฎหมายฎาข้อบังคับอย่างหนึ่งอย่างใดต้องเขียน ๓ ภาษา ในที่
 ประชุมปกครองราชการ ก็ใช้เป็นภาษาราชการได้ทั้ง ๓ ภาษา ผู้ที่เป็น
 เมมเบอร์จำจะต้องรู้ภาษาทั้ง ๓ ฎาอย่างน้อยที่ ๒ ผู้ที่จะพูดนั้นตามแต่
 จะถนัดภาษาใด รัฐบาลใน ๗ คนนั้นจะเป็นชาติหนึ่งชาติใดก็ได้ ไม่มี
 มีกฎหมายห้ามปราม แต่เป็นประเพณีจำจะต้องมีเยอรมัน ๕ คน ฝรั่งเศส
 แลอิตาลีเลียน ๒ คน เพราะชาวสวิทเซอร์แลนด์เป็นเยอรมันโดย
 มากต่อลงมาแต่เขตรแดนเยอรมันฝ่ายฝรั่งเศสก็อยู่ต่อเขตรแดนฝรั่งเศส
 ฝ่ายอิตาลีเลียนก็อยู่ต่อเขตรแดนอิตาลี ทางที่มาวันนั้นตอนบนเป็นเยอรมัน
 ตอนล่างเป็นอิตาลีเลียน คนพลเมืองเป็นอิตาลีเลียนจริงๆ จะสังเกต
 ไม่ได้ว่าผิดกันอย่างไร บ้านเรือนตอนข้างบนยังเป็นอย่างสวิทซ์บ้าง
 ตอนล่างเป็นอิตาลีเลียนทีเดียวจะรู้ได้ก็แต่ว่าเขตรแดนต่อกันเพียงไหน
 ก็แบ่งชาติกันเพียงนั้น แต่ศาสนาเป็นโรมันคาทอลิกเป็นพื้น จึงเป็น
 อันร่วมศาสนาเดียวกันทั้ง ๓ ชาติ เมืองเป็นของสวิทเซอร์แลนด์ลง
 มาจดพรมแดนกับอิตาลีที่ตำบลเกียสโซ ซึ่งเป็นสเทศันที่มาหยุดวัน
 นี้ห่างจากทะเลสาบโกโมทาง ๒ ไมล์เศษ แต่เขตรแดนที่บนกันอ้อมขึ้น
 ไปหน่อยหนึ่ง ไปบันทเลสาปุลคาโนเป็นคนละครึ่ง

วันนี้เป็นวันโชคไม่ดี ตั้งแต่เช้ามาก็เป็นหมอกควันมืดครึ้มไป
 ไม่แลเห็นภูเขา เลวยิ่งกว่าเมื่อวานนี้ ครึ้มเช่นนั้นจนตลอดทั้งวัน
 ลงตอนบ่ายช้าฝนตกด้วย แต่รถที่เขามาจัดฟ่วงห้อยท้าย นั้นแลดู

วิวได้สบายเว้นแต่ไม่แลเห็นไกล กินข้าวกลางวันในรถ ไม่ใช่รถ
 กินข้าว จัดตั้งขึ้นเฉยๆ เอาคนในโฮเทลมาเลี้ยง กำหนดเดิมว่า
 จะมาถึงบ่าย ๕ โมง แต่ไม่ถึงได้จนย่ำค่ำ ถึงก็ย่ำค่ำแล้วฝน
 ยิ่งตกใหญ่ลงมา ขึ้นรถโมเตอร์คาร์มาทั้งกำลังฝน อยู่ข้างจะถูกสาก
 มาตามทางเป็นบ้านคนตลอด มีวิลลามีสวนที่งามๆ หลายแห่ง ซ้ายอยู่
 จึงได้ถึงโฮเทลเรียกชื่อว่า วิลลาเตสต์ คำที่เรียกว่าตำบลโกโมนั้น
 เรียกตามชื่อของทะเลกว้าง แต่ตำบลนี้ฤๅเมืองนี้เขาเรียกว่า เซอร
 นอบบิโอ เลือกที่ได้เหมาะดี คือตั้งแต่ก็ย่ำค่ำมาเป็นถนนริมทะเล
 มาถึงตอนนี้เป็นแหลมยื่นออกไป ถนนตัดลึกเข้าไปข้างใน ไม้โอบ
 ออกมาริมน้ำ เพราะฉะนั้นโฮเทลจึงได้ได้ถนนข้างหนึ่ง ผังทะเลข้างหนึ่ง
 มีเขาอยู่ตรงข้ามปาก ท่วงที่จะงาม มีชาลายื่นออกไปจากโฮเทลขึ้นบน
 จนถึงริมน้ำ ทำทางจะแลดูอะไรดีเว้นแต่ออกไม่ได้ ฝนตกเป็นอย่าง
 ฝนบางกอกเสียงกราวอยู่เสมอ เหมือนฉลองพระชนม์พรรษา จนคิด
 จึงได้หาย ไม่หนาวเท่าไร ตอนหัวค่ำบิคนำตางเข้าร้อนด้วยซ้ำไปเรื่อง
 คนดูเริ่มที่จะแน่นตั้งแต่สี่เตชั้น คุ้ออกจะว่าได้ไว้ฟังบ้าง ไม่เหมือน
 กันกับในเมืองซึ่งอาจจะเบียดเอาไปลิตหกส่มหกลูกได้ ครั้นมาถึงที่
 โฮเทล คนก็เต็มแน่นไปทั้งนั้น ไม่ใช่แต่คนมาดู คนอยู่ที่โฮเทลนี้ก็
 มาก เพราะเป็นฤดูกาลที่เขามาเที่ยวเล่นหนีหนาวกันลงมาทุกชั้นม้า
 พ่อสำหรับกินเข้านั้นช่างโค้งงอเสียจริง ๆ ที่ถึงสามครั้ง เวลากินเข้า
 แล้วเขาเล่นดนตรี เบ็ดประคุดเสียงกังเห่อลั่นเหมือนดังทุ่งาน
 มโหรีศพมาก ๆ ห้องที่อยู่ก็สบายพอใช้แต่แคบ เคียงนอนแล้วใหญ่

โศเสียวจริง ๆ น่ากลัวผ้าห่มนอนคลุมไม่มีค อาหารก็ตีพอใช้ได้มีผลไม่
 มาก มีผลไม่อย่างหนึ่งข้างในเหมือนพุททรา แต่ไม่มีเมล็ดข้างนอกมี
 เปลือกหุ้มพอง ๆ เหมือนกระเช้าสีดำ ใครเห็นเข้าไม่รู้จักสักคนเดียว
 แต่ทำไมพอจึงรู้จัก จำได้ว่าได้เคยเห็นแลเคยกิน ตามวาระศชาตอย่างไร
 ก็บอกได้ว่ารสเปรี้ยว นึกอยู่เป็นนานว่าได้เคยเห็นที่ไหนจึงนึกออก
 ได้ว่าเคยเห็นที่อินเดีย พร้อมกันกับพุททราบุรี ตั้งแต่เห็นมาได้
 ๓๖ ปีนี้แล้ว ไม่ได้เห็นอีกเลย เรียกว่าอะไรก็จำไม่ได้ ให้ไปตาม
 เจ้าของโฮเต็ล ได้ความไกลไปว่าพรรณมาแต่เมืองยี่ปุ่น เรียกว่า
 กินกินเซรี แต่เปนของปลูกในเมืองนี้ ซึ่งได้กินที่อินเดียนั้นเห็นจะ
 ไม่ใช่ของมาแต่ยี่ปุ่นเห็นจะไปจากอิตาลี เพราะได้กินพร้อมกันกับลูก
 องุ่นที่บุรีเปนงาช้าง เป็นลูกองุ่นอิตาลีเหมือนกัน พรรณคงจะมา
 นานแล้ว เบนอย่างเดียวกันกับส้มที่ได้พรรณมาแต่เมืองจีน แล้ว
 เรียกชื่อว่าแมนเคอรินั้น

คืนที่ ๑๘๕

วันอังคารที่ ๑ ตุลาคม

วันนี้ค่อยรู้สึกปลื้มใจหน่อย ที่ได้รับโทรเลขเรื่องเรือซัคเซน
 ว่าเป็นอันตกลงยอมที่จะไปรับปอดเสด วันที่ ๒๑ ถึงป็นังอย่างช้าเพียง
 วันที่ ๗ พอมีวันข้างทะเลตวันออกมกขึ้น อีกอย่างหนึ่งจวนจะครบ ๖
 วิกตามกำหนดเดิมที่หมอมจะให้หยุด อาหารค่อยกินได้ขึ้น เรื่องส่ง
 เมล์จ้อแจประคักประคิกอยู่บ้าง พรุ่งนี้เป็นวันที่จะเดินทาง จะไปถึง

โรมต่อวันศุกร์ก็กลัวว่าจะพลาด จึงคิดจะรีบส่งเสียที่นี้ในวันนี้ แล้วแต่ความพยายามจะพอได้เพียงใด เวลานั้นรับเป็นสัจย์ว่าออกจะทอดอวยเปนมามากหลายวันแล้ว

เวลากินเข้ากลางวันแล้ว ลงเรือมอเตอร์ที่น้ำโฮเทล เรือลำนี้มีแก๊งนั่งजूได้ ๖ คน เขาทำแก๊งไม้กรอบกระจากบางเบาดี แต่รูปเรือเป็นอย่างเรือที่มีในบางกอกแล่นเร็วไม่ได้ พอแล่นเร็วเข้าก็น้ำเข้าเรือแรกเรานั่งกันที่หน้าเรือ พอเรือออกเดินเร็วเข้า ทนไม่ไหวต้องเข้าแก๊งตกลงเป็นแก๊งนำเรืออยู่เปล่า ๆ แล่นช้ากว่าลำลูเซิน เลือกลำนั้นรูปดีนักพื้นกลื่อนแตกกระจาย แต่ไม่ได้กระเด็นเข้ามาในเรือได้เลย วันนี้ได้แคตลอกมาก ๆ ราคาเครื่อง ๖๐๐ ปอนด์ ลำเรือต่างหาก

ทะเลสาบโกโมนี น่าจะกล่าวได้ว่ามีบ้านเรือนรายรอบตลอดห่างบ้างชิดบ้าง ถนนตัดขึ้นไปบนข้างเขาสองชั้นบ้าง สามชั้นบ้าง เขาทั้งปวงรูปร่างมากอยู่ คูพากภูมิมีต้นไม้หนาเต็มไปทุกลูก ทะเลสาบเช่นนี้เป็นลักษณะเดียวกันกับ สระอโนคาส ฤๅสระฉัททันต์ ตามที่พรรณนาในหนังสือน่าจะเรียกว่าสระ ที่ขังน้ำใหญ่ ๆ อย่างนี้เป็นได้สามอย่าง อย่างหนึ่งเป็นที่ลุ่มใหญ่ในระหว่างแม่น้ำ เช่น ทะเลสาบเมืองเขมร มีน้ำตกลงมาแต่ข้างเหนือแลไหลลงทะเลข้างใต้ อีกอย่างหนึ่งเดิมเป็นทะเล แต่เกิดหาคกระเสีตผุดขึ้นบังเสียโดยรอบ เหลือแต่ช่องน้ำเข้าออกจากทะเลทางเดียว อย่างเช่นทะเลสาบเมืองสงขลาแลพัทลุง สองอย่างนี้เราเคยเรียกกันว่าทะเลสาบ แต่ส่วนที่มีเขาล้อมรอบทุกด้านไม่มีลำคลอง ซึ่งจะชักน้ำให้ไหลไปในที่อื่น มีแต่ซึมไปตามพื้นแผ่นดินฤๅไฟตามไอร้อน ส่วนน้ำที่เพิ่มเติมนั้นเป็นน้ำแข็งฤๅ

น้ำเหลวก็ตาม อยู่บนยอดเขาที่สูงเมื่อละลานไหลตกลงมาเป็นลำธาร น้ำพุเพิ่มเติม หวังน้ำอันใหญ่ในระหว่างเขา เช่นนี้เราไม่เคยเรียกว่าอะไร เพราะเราเคยเห็นแต่ที่เป็นห้วงน้ำอยู่ในที่ดินล้อมรอบเช่นนี้ เรียกว่าหนอง แต่ธรรมชาติหนองมักจะให้เข้าใจว่าไม่สู้ใหญ่ แต่ไม่สู้ลึก น้ำมันใหญ่น้ำก็ลึกเป็นทะเล น่าจะเรียกว่าทะเล ฝรั่งเขาก็เรียกว่าทะเล แต่ช่างให้นึกเห็นเหมือนกับคำที่พรรณาดังอินคาตแลนซ์ทันทันต์ ซึ่งเขาเรียกว่าสระ ตามส่วนสระนั้นโตกว่านี้เสียอีก ถ้าพูดกับนักเรียนบาปี้ เห็นจะพอใช้ได้ มีคนเรียกอยู่คนหนึ่งคิดปาก คือพระยาชลยุทธเรียกสระเสมอ แต่แก้ก็ไม่ใช่จีนแต่แก้ไม่ใช่ไทย ถ้าฟังตามธรรมคามัน แลเห็นเป็นสี่เหลี่ยมรี ฤๅสี่เหลี่ยมจตุรัสลงเขื่อน จึงจะควรเรียกว่าสระ จะวินิจฉัยอย่างไรก็ตามแต่จะวินิจฉัย ที่ว่านี้เพื่อจะให้เข้าใจว่าไม่ใช่ทะเลสาบอย่างที่เรเคยเข้าใจ

บ้านริมทะเลสาบเหล่านี้ นำบ้านลงเขื่อนศิลาที่มีคอกก่อกด้วยศิลาบ้าง ชั้นต่ำของเรือนบ้าง เป็นที่สำหรับเก็บเรือเพื่อจะป้องกันอันตราย คืออาจจะมียายุใหญ่ได้ หลังเขื่อนนั้นเป็นชานาน้ำเรือนปลูกต้นไม้มีฉิมจันทร์ฤๅบันไดขึ้นลง ลักษณะบ้านริมคลองเมืองเรา หมู่บ้านเหล่านี้มีเรือนเก่า ๆ ซึ่งอาจจนถึงแต่ครั้งโรมันก็มี แต่เวลาที่ไปไม่เหมาะเลย ไปไม่ได้เท่าไรฝนตก มีคนมาจนถึงไม่เห็นเขาก็มีฝนตกก็ตกเอาจริง ๆ ตกอย่างเฉลิมพระชนม์พรรษา เป็นฝนเมืองไทยถึงฝรั่งต้องกันร่ม แต่เพราะเหตุที่ได้ไปแล้วก็ต้องถือไป ประมาณสักชั่วโมงครึ่งถึงทะเลซึ่งเป็น ๓ แยก เรียกว่าท่าบด กระแสน้ำเบี่ยงมีไฮเทลสว่างอารมณ์กล่าวคือเบลว ซึ่ง เป็นชื่อจำเป็นจะต้องมีทุกเมือง

ตั้งอยู่ที่นั่น หยุดกินน้ำชา ต้องกันร่มขึ้นไป วุ่นวายใหญ่ โฮเทลนั้น ลักษณะเดียวกันกับที่เซอรอบบิโอ ไม่ผิดอะไรกันเลยละ คือแบ่งในประธานเป็นเจตียง้านหลังกว้าง เหลือไว้เป็นห้องไม้สูงใหญ่ มีชานา ค้านริมหน้า มีสวนต้นไม้ราย ๆ มีพวกอังกฤษมาเที่ยวอยู่หลายคู่ แต่เขาจะไปข้างไหนกันเสียบ้างไม่ทราบ เพราะมาอยู่มาเช่นนี้กลางวัน ไปเที่ยว กลางคืนจึงกลับมานอนเป็นที่เงียบสงบสบายดี มีวิลลา โบราตอยู่ในที่ใกล้ ๆ ที่สำหรับไปคู่กัน แต่จะเดินก็ฝนตก ขากลับ จอดเรือเข้าไปแล้ว เห็นฝนหนาเม็ดหนัก แลเป็นเวลาที่มีน้หาย ทะเยอทะยานอยากเที่ยวเลยกลับ แต่กระนั้นกลับมาถึงยังมีคแล้ว ฝนมาหยุดเอาเมื่อกลับมาถึงโฮเทล คนในโฮเทลนี้เห็นจะหลายร้อย แต่เป็นคนต่างประเทศ มีอังกฤษมาก เวลาขึ้นลงต้องเดินผ่านคน หมูใหญ่ทุกเวลา แต่กิริยาเขาเรียบร้อยดีทั้งนั้น ไม่เถลือกถลนถนลาน

เวลากำหนดกลับตกลงตั้งนี้ พรุ่งนี้ออกเวลาบ่ายไปกินเข้า เย็นที่มิลานซ์ แล้วไปรถไฟกลางคืนวันที่ ๓ เวลา ๓ โมงเช้าถึงเมือง วันที่ ๕ ฤที่ ๖ ออกจากโรมไปเนเปอล วันที่ ๗ เวลาค่ำไปลงเรือ พม่าซึ่งอีสต์เอเซียติกกัมปนีเขาสั่งให้คอยรับ จะได้ออกเรือต่อ ๒ ยามให้ไปถึงเมสสินา วันที่ ๘ เวลาเที่ยงซึ่งเป็นเวลากำหนดจงพบกับ กิงออฟิตาดี เมื่อเสร็จการที่ควรจะอยู่เท่าใดแล้ว จะออกเรือไปขึ้น ซึ่งอยู่หัวเกาะซีซีลีข้างเหนือ จะควรรออยู่ช้าเร็วเท่าใดผ่อนผันในเวลา นั้นแล้วกลับโดยทางรถไฟซึ่งผ่านมาในกลางเกาะ แวะซาระกุส ฤ จะมีที่อื่นอีก ในที่สุดมาอยู่ เคาร์มีกา ซึ่งว่าเป็นเมืองงามแลมีที่เที่ยว คงจะ กลับลงเรือพม่า เป็นกำหนดแน่ในวัน ๑๔ วันที่ ๑๕ ฤที่

๑๖ ค่ายเที่ยวที่มอลตา แล้วออกไปให้ถึงเมืองปอตเสตในวันที่ ๒๑ เรือซัคเซินจะไปคอยอยู่ที่ปอตเสต ด่ายลำขึ้นเรือซัคเซิน แล้วออกมาไม่แวะท่าบลไตจนถึงวันที่ ๒ เดือนพฤศจิกายน ถึงเมืองโกลัมโบ เขากำหนดจะหยุด ๑๒ ชั่วโมง ออกจากโกลัมโบจะมาถึงบีนังในวันที่ ๗ ตั้งแต่ วันที่ ๗ ไปนี้ไต้ยอมมอบให้กรมตำรวจกะโปรแกรม เพราะถึงเขตแดนเราแล้ว แต่พ่อมีความปรารถนาจะข้ามฟากไปเข้าในพระราชอาณาเขต ผั่งคว้นออกให้ไต่โดยเร็ว เวลาพอเท่าไต่ก็เท่านั้น ข้อสำคัญนั้นจะไปเยี่ยมราษฎรเมืองตราด เพราะพ่อไต่บอกไปว่า จะไปเยี่ยมให้ถึงเมืองตราดเพื่อจะให้เป็นที่ยินดีด้วยกันทั้งตัวพ่อ แลราษฎรที่ไต่กลับมาพบเห็นกันอีก แล้วจะแวะเมืองจันบุรีซึ่งไต่ไต่เห็นนานแล้วด้วย แต่ที่อื่น ๆ นั้นแล้วแต่เวลาจะมี

พ่อไต่หยุดบ่นมาเสียช้านานแล้ว ถึงเรื่องที่เกิดถึงลูก ฤกษิตถึงบ้านเมืองอย่างไต่ เพราะถึงบ่นก็ยิ่งทำให้ใจไม่สบาย แต่หนังสือเที่ยวนี้บางทีจะเป็นฉบับหลังที่สุด ซึ่งพ่อจะส่งจากยุโรป เวลากำหนดทีไต่ถึงก็ไต่เห็นหงอลยู่แล้ว จึงขอบ่นเสียให้สะใจ เมื่อมาครั้งก่อนมีการงานซึ่งต้องคิดต้องทำไม่สำเร็จไต่ง่าย ใจออกผูกพันอยู่เสียด้วยการงานไม่สู้รู้สึกซ้ำธาตือครอันเท่าไต่ มาคราวนี้มีเวลาว่างไต่หยุดพักมากกลับเป็นเครื่องเคือครอันรำคาญ รู้สึกว่าไม่มีอะไรจะทำเหนื่อหน่ายในการอยู่เปล่า ซึ่งยากที่ผู้ไต่จะเชื่อเมื่อไม่เป็นคนทีเคยทหนานความหนักมาแล้วแต่ต้องมาอยู่เปล่ารู้สึกตัวว่าไม่มีประโยชน์ เช่นพ่อเคยรู้สึก เขาจะคิดว่าปรารถนาหาความสุข คิดถึงลูกถึงเมียไปอย่างเดียวแกล้งเอาว่างเปล่า ชื่นยกแก้หน้า ความจริงอันนี้คงมีผู้ทีเคยทำงาน

ซึ่งจะรู้สึกน้ำใจพ่อได้บ้างเว้นแต่จะน้อยตัวเป็นธรรมดา แลใช่จะ
 ปฏิเสธว่าไม่ได้คิดถึงลูกเมียบ้านเรือนเลยนั้นก็ไม่ใช่ แต่พ่อรู้สึกตัวว่า
 ได้รับความหนักทั้ง ๒ อย่างมาประดัง จึงทำให้เบื่อ ๆ ไม่สู้ชื่นชมยินดี
 ต่อดูอะไรนัก รู้สึกว่ากว้างแวกไม่มีอะไรจะทำอยู่เป็นนิจ เมื่อเวลา
 เทียวไปมาเห็นคเหินยอชั้วว่าอยู่ที่เดียว จะว่าทำงานก็ออกจะ
 ได้มากกว่าเวลาหยุดอยู่หนึ่ง ๆ เวลาอยู่หนึ่ง ๆ เบื่อใจ ทำงานก็ไม่เป็น
 แก่นสาร มันจับ ๆ วาง ๆ ไปแต่เวลาไปในเรือดูจะเค็ดคร้อนกว่า
 น้อยกว่าอยู่บนบกมาก สังเกตดูเหมือนเมื่อแรกมาฤไปนอร์เว มัน
 เปลี่ยนทุกวัน ใจคอไม่สู้กะไร เพราะมีเครื่องผูกพันว่าวันนี้จะถึง
 นั้นพรุ่งนี้จะถึงโน่น แลข้อซึ่งได้อากาศเหล่านี้เป็นสำคัญอย่างยิ่ง
 ถ้าหากว่า ว่าถึงการรักษาไข้ พ่อเชื่อว่าพ่อได้รับผลจากอยู่ในทะเล
 ๒ เดือน คือมาแต่บางกอกเดือนหนึ่ง ที่นอร์เวเดือนหนึ่งมาก
 กว่าอย่างอื่นหมด จึงไม่มีความห้อดอยในการที่จะเดินทางกลับไปใน
 ทะเลนั้นเลย

ถ้าจะให้ส่งหนังสืออีกจะได้ส่งที่ใดก็ยังไม่แน่ เพราะจะไปเที่ยว
 เทรอยู่ข้างฝั่งตะวันออกอีก ถึง ๗ วัน แต่อย่างไร ๆ หนังสือคงจะ
 เข้าไปถึงกรุงเทพฯ ก่อนพ่อ เพราะเหตุที่พ่อยังจะไปแฉะเมือง
 ทรากแลจันทบุรีเพราะฉะนั้น หนังสือที่จะกำเข้าไปส่งด้วยมือ คง
 จะไม่เป็นปีกโตเท่าใด

จุฬาลงกรณ์ ป.ร

พระราชหัตถเลขาฉบับที่ ๔๑

วันที่ ๑๕๐

เมืองมิลาน

วันพุธที่ ๒ ตุลาคม ร.ศก ๑๒๖

หญิงน้อย

วันนี้ตื่นเช้าหน่อย นึกว่าจะไปเที่ยวทางบก ด้วยเมื่อวันมา
ฝนตกไม่ทันเห็นอะไรรถนัด แลควรจะต้องเข้าไปข้างในได้อีก กลับ
ได้รับความรำคาญเป็นอย่างยิ่ง ฝนตกไม่มีเวลาหยุด ทกมาเสียแต่เช้า
ก่อนแล้ว เลยซาทุนนอนเข้าไปเสียอีกซ้ำ ส่งตุ๊กไปเที่ยวหาของฝาก
ได้แพร่ที่ว่าทอที่ตำบลเซอร์นบิโอนี่ ออกจะไม่แปลก มีผ้าลูกไม้ทำ
ที่นี้เอามาให้ดู ทำด้วยมือตุ๊กได้เห็น แต่มันเร็วไปกว่าทำด้วยตีน เลย
ซื้อไม่ได้ ทำโทรเลขแลกินเช้ากลางวันแล้ว ปรีเฟ็คต์เมืองเซอร์นบิโ
มาหา ทวีปรีเฟ็คต์เองบอกว่าถึงเวลาแล้ว เชิญเสด็จ เราก็พากันขึ้น
รถโมเตอร์คาร์ไปที่สเตชั่นเมืองโกโม รถไฟยังไม่มาจะหาที่จอดแห่งใด
ก็ไม่ได้ เลยต้องเดินแคว้งคว้างอยู่น่าสเตชั่น เป็นอันต้องถูกดูเสีย
ป็น มีอายคนอะไรสัก ๕ คน ๖ คน กอຍเดินตามไม่ว่าเรากระดิกตัว
ไปข้างไหน จนเข้าใจกันว่าจะเป็นโปลิศลับ แต่ทำไมมันมากมาย
ก่ายกองนัก โปลิศลับเมืองอื่นก็เคยมีติดตัวอยู่เสมอ เขาก็แสดงกิริยา
ให้เราเข้าใจ แลมีคนหนึ่งสองคน นี่มันเป็นหัวคนหกคนมากนัก
แล้วเข้ามายืนอยู่ใกล้ ๆ กิริยาก็ไม่ทำที่จะให้รู้ แลไม่เห็นบ้องกันคน
ดูอย่างไรได้ ถ้าหากว่ามันเป็นโปลิศลับจริง ทำมันเหมือนกับจะกอຍ

จับว่าเมื่อไรเราจะขโมยมากกว่าป้องกันเราให้พ้นคนอื่น อย่งไร ๆ รถก็ไม่มีมา แต่ถ้าขึ้นรถมาของก็ไม่ได้ทันขึ้นรถ เพราะมันชนออก ๆ หยุดคุยกันเสียเป็นพื้น ต่อถึงเวลาที่กำหนดไว้ว่ารถจะออกนั้น จึงได้ชนหนีบออกจากห้อง เพราะมันชน “หมาย” กันเสีย เชื่อว่ารถยังไม่มาทั้งที่ชนออก ๆ เช่นนั้น การก็เป็นจริงอย่างนั้น ของพร้อมแล้วก็ต้องคอย รถไม่มา เหม็นเบือเหลือสติกกำลัง ไปจอดรถคอยผ่านทางรถไฟ เมื่อไปโมเตอร์คาร์ยังคิดว่า เขาเอาเงินจ้างบานประตูให้เปิดปล่อยเราไปได้ แน่ดีถึงจะหยอดลงไปก็เปล่า รถมันไม่มา เกินเวลากำหนดไปเป็น ๕๕ นาทีรถจึงได้มา รถก็สกปรกโสมมเปื้อนไปทั้งนั้น แต่เป็นระยะสั้น กว่าจะได้ออกก็ชั่วโมงเศษ มาตามทางก็ไม่มีอะไรน่าดูแต่สักอย่างหนึ่ง เป็นเขาบ้างที่ราบบ้างป่าไม้พื้นทั้งนั้น ระยะทางก็ ๕๕ นาที แต่มันคลานเสียก็มาก ๕ โมงเศษจึงถึงเมืองมิลาน ขึ้นรถไปที่ปากใหม่ ปากนี้อยู่ในระหว่างสังเวียนที่สำหรับเล่นฆ่าผู้พ้นคนละเมืองครอย่างโรมันแต่โบราณถ้ำหนึ่ง โฮเทลเดอวิลถ้ำหนึ่ง ประตูไชยถ้ำหนึ่ง ยังกำลังขุดดินปราบดินปลุกหญ้าปลุกต้นไม้ แต่ถนนแหวะเชื่อมกันให้เป็นวงเวียนอ้อมค้อมไปอย่างลักษณะ ปาก อ้ายคนขับรถมันนึกว่าเราจะไป “กินลม” พาวนเสียเกือบ ๒ รอบจึงได้สั่งให้กลับหันทางเราจำได้เสียแล้วแต่เมื่อมาครั้งก่อนไม่แปลกอะไร ไม่มีอะไรจะเล่า นอกจากนับรถรางตั้งแต่โฮเทลเดอวิลมาจนถึงแปลคโฮเทล หลังสเตชันนี้ทางไม่ยาวเท่าไร ได้ผ่านรถรางถึง ๖๑ หลัง พ่วงสองคันก็มี คันเดียวก็มี ทาเหลืองก็มี ทาสีอื่นก็มี บางทีต้องผ่านถึง ๕ รถ ๗ รถ

๑. คำว่า “หมาย” มาแต่หมายกรรมวัง แต่ก่อนมักบอกนิตเวลาพร้อมกันก่อนเวลาจริงหลาย ๆ ชั่วโมง จึงเกิดใช้เป็นคำแผลงว่า “หมาย” ในเวลาใครบอกนิตก่อนเวลาจริงนาน ๆ

ทั้งไปทั้งมา รถต้องเดินรอ ๆ ลงที่ไหนก็เหมือนไปตั้งโรงมิโนราที่นั่น มันดูอย่างน่าเกลียด จนไม่อยากไปเที่ยวข้างไหน

เรื่องรถรางมาก จนควรจะเรียกว่าเมืองรถรางนี้ เป็นเหตุให้เกิดสื่อบถามว่าเพราะเหตุใดจึงได้มาก สงสัยว่ามันจะแย่งกัน เพราะรถที่เป็นรถหลังเดียวกันจะมีคนเต็ม ๆ ถ้ารถที่พ่วงติดกัน ๒ หลังบางที่มีรถละคนก็ไปได้ ให้บริพัตรไปสืบเจ้าของโฮเทล ได้ความว่ามันเป็นกัมปนีเดียวกันไม่ได้แย่ง แต่เพราะเหตุที่เมืองนี้มีคนจนมาก แลไม่ได้มีกฎหมายบังคับให้เล่าเรียน บิคมารดาจึงให้ลูกเข้าทำงานแต่เด็ก ๆ มาก คนจนเหล่านี้อยู่นอกเมือง เวลาเช้าจึงเข้ามาทำงาน ค่าจ้างถูก เพราะเหตุฉะนั้นจึงทำการช่างต่าง ๆ ส่งต่างประเทศ มีไปอเมริกา เป็นต้นได้มากค่าเช่ารถเวลาเช้าตั้งแต่ย่ำรุ่งถึง ๓ โมงเพียง ๕ ซางตีมี คนแน่นเต็มทุกวัน พันเวลานั้นค่าเช่าขึ้นเป็น ๑๐ ซางตีมี ตกเย็นเวลาจะกลับตกลงเป็น ๕ ซางตีมีอีก รถเหล่านี้ต้องไปผ่านน้ำวัดใหญ่ที่นั่น จึงได้ไปช้อกกันอยู่ที่นั่น แต่เวลาที่พอเห็นนั้นไม่เห็นมีคนเห็นจะเป็นสิ้นเวลาชาวบ้านนอกออกไปบ้านเสียหมดแล้ว แต่มันยังโลกต่อไปอีก ความจริงพอออกไม่เชื่อความที่สืบได้ เว้นแต่จะบอกว่าไม่เชื่ออย่างไรได้ เพราะได้ความจากเจ้าของห้องที่เขาเอง ข้อที่ทำให้ไม่เชื่อนั้น คือเมื่อมาถึงโฮเทลแล้ว เขียมน้ำต่างทันที ในประมาณสัก ๑๐ นาที รถผ่านไป ๑๒ คัน มีคนอย่างมาก ๔ คน แต่รถละคนเสียโดยมาก สองรถติดกันก็รถละคน แล้วยังจอดเป็นแพอยู่หลังสเตชัน ๑๒ หลังไปหา ๑๕ หลัง เป็นนิจ ครัวหนึ่งก็มากครัวหนึ่งก็มา คุเหมือนพอคนขึ้นก็อะอะออกเดินช่างแปลกประหลาดเสียจริง ๆ ไม่เคยเห็นที่ไหนเหมือน แล้วว่าได้กำไรมากด้วย

เรื่องวัดใหญ่อีกอย่างหนึ่ง ชอบกลจริง ๆ เมื่อมาครั้งก่อนก็เห็นมิลานก่อน แล้วจึงไปเห็นคอลอนเฉย ๆ เห็นงานทั้งสองวัดคราวนั้นมาเห็นมิลานแล้วจึงเห็นคอลอน ก็รู้สึกเหมือนกันกับครั้งก่อนจนกระทั่งวันนี้ พอเข้ามาเห็นกะที่ครัว รู้สึกใจหายเห็นไม่มียอด ฎายอกหลิมไป ถ้าจะดูตามอย่างไทย เห็นเป็นส่วนกว้างมากกว่าส่วนสูงเหมือนอย่างกับเครื่องยอด คอลอนเป็นยอดปราสาท มิลานเป็นยอดมณฑป แต่ยอดมณฑปนั้นหลิมไปกว่าส่วนกว้างของตัววัด ความรู้สึกอันนี้แปลกจริง ๆ ไม่ได้นึกจะลองเทียบเคียงดูเลย ความเห็นมันบังเกิดขึ้นมาเองในขณะที่แลเห็น ที่โน้นใช้ศิลาแท่งใหญ่ ที่นี้ใช้แท่งเล็ก ที่นี้ลายกระจุกกระจิก ที่โน้นใหญ่ ๆ พอชอบคอลอนมากกว่า

กินเช้าแล้วให้พระราชวรินทร์ไปคอยครุฑมาเทียบ เพราะเช็ดต้องไปคอยเต็มที แต่ที่น้อยที่เป็นรถออกจากมิลานนี้เอง ไม่ใช่ต้องคอยมาจากที่อื่น เวลา ๔ ทุ่มไปที่รถไฟ

วันนี้เป็นวันแรกที่ได้จากบริพัตร เพราะต้องให้ไปช่วยการฝังพระศพแกรนตุ๊กออฟบาเคน อยู่ข้างจะใจหาย เพราะเหตุว่าที่จริงรังสีที่อยู่ในเขตรแดนของแกรนตุ๊กออฟบาเคน ควรจะไปช่วย แต่ไม่มียูนิฟอมจึงต้องให้บริพัตรไป ที่แท้ก็ต้องทวนทางกลับขึ้นไปลูเซินเหมือนกันแต่กำหนดครึ่งชั่วโมง เขาจึงลงมาส่งพ่อเสียก่อน แล้วจึงจะกลับขึ้นไป จะไม่ไปอยู่ศาลสรุห์ เพราะเหตุที่เจ้านายเยอรมันคงไปหมด เห็นจะแน่นมาก จะเลยตรงขึ้นไปมันไฮม์ แล้วขับรถโมเตอร์คาร์ออกจากมันไฮม์ไปนอนไฮเคลแบ็กกับรังสิต ระยะทางไฮเคลแบ็กกับศาลสรุห์สองชั่วโมงเท่านั้น จะไปช่วยเอาเวลากำหนดฝังศพ แล้วกลับพร้อมกับรังสิตลงมาทางนี้ กินเวลาที่ต้องอยู่ในรถไฟสามคืน แล้วลงเรือจากเนเปอลข้ามไปพบพ่อที่ซิซิลี เห็นจะเป็นราววันที่ ๑๐ หน่อย

งอมที่เคี้ยว เดินทางในรถไฟกลางคืนเป็นการตามเคย รู้สึกอ่อนใจ
ไม่มีใครจะแข่งแรง

คืนที่ ๑๕๑

ไฮเทลเอกเซลซัวร์ เมืองโรม

วันพฤหัสบดีที่ ๓ ตุลาคม

ที่จริงที่นอนเล็กไม่ได้เดือดร้อนอะไรเลย เคยกันเสียแล้ว ซ้อ
ที่รถไฟกระเทือนกลับเป็นการมีคุณทำให้หลับง่ายขึ้น เหมือนเด็ก ๆ
ที่เขาอ้อ ความรำคาญมันเป็นตัวช่วยเดินเร็ว ๆ ซ้ำ ๆ ฤ็หยุดคั้งคั้งจน
ถึงโรมจึงได้ตื่น ภูมิประเทศเปลี่ยนแปลงหมด กลายเป็นทุ่งราบริม
ทะเล มีกำแพงก่อด้วยก้อนศิลาทั้งสองข้างทางรถไฟ เป็นที่เลี้ยง
วัวเลี้ยงม้าฝูงโต ๆ รถไปเลี้ยวเข้าคอนก็แปลว่ามาเมืองโรมที่เคี้ยว
ไม่ช้าเท่าใดก็เห็นกำแพงเมือง กำแพงนี้สูงใหญ่ มีหอระบलय
ตระหง่านเป็นระยะระยะ แต่กำแพงนั้นชำรุดบ้างก็บ้าง รักษาไว้ดู
เป็นของโบราณ ถ้าเป็นเมืองที่เมื่อยังไม่มีอาวุธปืน ก็เป็นที่มั่นคง
อย่างประเสริฐ เป็นเมืองโบราณสองพันปีมาแล้ว ถึงความเจริญที่
สุดจนกลับลงถึงความเสื่อมที่สุด แล้วจึงค่อยรื้อตัวขึ้นเป็นชั้นใหม่
การที่จะเที่ยวในเมืองโรม จะมีการก่อสร้างซึ่งจะเห็นแปลกกันได้เป็น
สามชั้น คือชั้นเก่าที่สุดจนจมอยู่ในแผ่นดินเหลือเป็นโคกเป็นเนิน

ต้องซุกดินออกรอบจึงเห็นที่ก่อสร้างเช่นโคโลเซียม ก็เป็นสังเวียนที่
 สำหรับเล่นการมหรสพอันคนนั่งได้ถึงแปดหมื่นแปดพัน ทำเป็นที่ชั้น
 ชั้นต้นจมอยู่ในดินทีเดียว ต้องซุกดินเป็นสระใหญ่จอบจึงถึงพื้นของ
 โคโลเซียมนั้น โฟรัมแลอื่น ๆ ก็อย่างเดียวกันที่ปลูกบ้านเรือนใหม่ ๆ
 ซ้อนขึ้นไป โดยสันนิษฐานเอาว่าเป็นเนินเขา จะต้องรื้อเรือนเหล่านี้นั้นเสียก่อนจึงจะซุกได้ ดังนั้นก็มี ของเก่าชั้นที่หนึ่งเช่นนี้เป็นที่วางถัง
 สิ้น รักษาไว้คู่เป็นของวาง ถ้าที่ไหนจนจะพังลงมา ก็ก่ออิฐขึ้น
 ไปช่วยรับไว้ฤบางทีก็ต้องซำรัดด้วยฟักเหล็ก เอาไว้คู่เป็นของโบราณ

ส่วนอย่างกลางนั้น เช่นกับวัดต่างๆ มีเซนต์ปีเตอร์เป็นต้น สร้าง
 ขึ้นด้วยอนุภาพแลบารมีของโป๊ป ก็ใหญ่โตเกินกำลังที่จะทำเดี๋ยวนี้ได้
 เพราะจะต้องลงทุนเป็นอันมาก ฝีมือช่างเล่าก็ถึงที่สุดยอด ซึ่งมนุษย์จะ
 พึ่งทำได้ ที่กล่าวเช่นนั้น เพราะเหตุว่าการช่างทั้งปวงที่ทำอยู่ในเวลานี้
 นอกจากอาศัยแรงไอน้ำแลแรงไฟฟ้าเป็นต้น ซึ่งเป็นวิชาพบใหม่
 ยังไม่มีฝีมือใดในการช่างที่ทำได้ขึ้นไปกว่าชั้นกลางนั้นได้ ที่ได้เปรียบ
 ของเก่าอยู่ก็อย่างเดียวเพียงใช้กำลังไอน้ำแลไฟฟ้าซึ่งได้ค้นพบใหม่เป็น
 กำลังช่วยแรงให้เสียของเก่าได้ง่ายขึ้น แลเร็วขึ้นกว่าคนที่แต่ก่อน ทำ
 ได้ เป็นเหตุให้การช่างแพร่หลายทำได้มากออกไปแลใหญ่ขึ้น แต่จะว่า
 ดีกว่าของเก่าก็ยังว่าไม่ได้ เพราะใจคนเราที่เห็นว่าสิ่งใดทำด้วยความ
 พยายาม แลความคิดเป็นอันมากย่อมเป็นที่น่าพึงใจแลน่านับถือ ยิ่ง
 กว่าของที่ทำโดยง่ายโดยเร็ว เช่นกับสิ่งของที่ทำด้วยมือและทำด้วย
 เครื่องจักร ย่อมมีราคาผิดกันเป็นอันมาก ความกิดฉลาดแลความรู้
 ทั้งฝีมือของช่างแต่ก่อน ยิ่งดียิ่งฟังยิ่งอ่าน ก็ยิ่งน่าพิศวงเป็นอันมาก

ส่วนชั้นใหม่นั้นคือที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้ ก็กำหนดว่าตั้งแต่เมืองโรมได้เป็นเมืองหลวงของพระราชกรณียกิจอันรวมกัน ความเปลี่ยนแปลงในการก่อสร้างตึกรามโตใหญ่ทั้งถนนตพานแลอื่น ๆ ก็มีชั้นอีกมาก แต่เราไม่จำเป็นต้องพิจารณาอันใดนัก เพราะเหมือน ๆ กับเมืองอื่นโดยมาก เพราะฉะนั้นการเที่ยวเมืองโรมนี้แปลกกว่าที่อื่นมาก ด้วยเราได้เห็นของโบราณตึกคำบรรพ์ ตั้งอยู่เคียงกันกับของที่เพิ่งจะทำแล้วใหม่ ๆ การก่อสร้างในอายุชั้นกลางเป็นอยู่ในหมู่ที่เก่าแก่ข้างหนึ่งใหม่เอี่ยมข้างหนึ่ง จึงเป็นที่น่าเที่ยว เพราะได้เห็นการเก่าใหม่ปนกันในพระนครอันเดียว จะเห็นที่อื่นยาก

รถมาถึงล่าไปกว่ากำหนดชั่วโมงหนึ่ง ซึ่งเป็นประเพณีใคร ๆ รู้กันว่ารถอิตาลีเป็นเช่นนั้นทั่วหน้า มีคำที่ชาวลาเวนล้อเล่นว่า คนโดยสานผู้หนึ่งไปตามนายสเตชัน ว่า “ท่านรู้ฤๅไม่ว่ารถสองโมงเช้าจะมาถึงเมื่อไร” นายสเตชันตอบว่า “เห็นจะสัก ๕ โมง” ความที่พูดอันนี้ไม่ใช่ความเท็จ เป็นได้จริง ๆ ถ้าจะลดหย่อนก็เพียงเวลาจะไม่เท่าถึงที่ล้อเท่านั้น โฮเทลเอกเซลซัวร์ ที่พอมายูเมืองนี้เป็นสิ่งหนึ่งซึ่งนับในหมวดชั้นที่ ๓ ซึ่งสร้างพังแล้วเสร็จได้ปีเดียวเท่านั้นงามเป็นสง่าโอโถง ประกอบไปด้วยยอดแลซุ้ม สอดทั้งภายนอกภายในราวกับวังใหญ่ ๆ วังหนึ่ง กวีนมากาเกตพระราชมารตาก็มีวังใหม่ใหญ่โตอยู่ถัดจากโฮเทลนี้ กันตึกหลังเดียว ถนนนี้ ในเชิงอิตาลีเดินด้วยกันแล้วนับว่าดีกว่าที่แห่งอื่น ๆ หมค เป็นอย่างรู้มีสัมมาการะวะ ไม่สู้่ออกอาจทะเล้งทะเล้ง แต่ความเอกไซตซึ่งยังนี้ก็ไม่ออกกว่าจะเรียกภาษาไทยว่าอะไร มีเหมือนกันตามสันดานอิตาลีเดิน คือเห็น

เข้าแล้วออกทั้งไม่ได้ เหมือนกับสิ่งซึ่งกระทบเข้าจะสั่นไหวไปได้นานๆ

ถ้าจะคิดเทียบหม่คน คนเดี่ยวนั้นก็เป็นลูกหลานของชาวโรมัน แต่รูปพรรณสัณฐานกำลังวังชา ทั้งความคิดแลความพากเพียรหย่อนกว่าชาวโรมัน ซึ่งเราได้รู้ในหนังสือเปออันมาก ความคิดอันนี้พอได้เคยคิดที่ลังกาเหมือนกัน เห็นว่าคนลังกาในทุกวันนี้ เห็นจะผิดกับคนลังกาที่ปรากฏในเรื่องมหาวงษ์มาก ชาวมครเดี่ยวนั้นเห็นจะผิดกับชาวมครแต่ก่อนมาก เมื่อถึงความเจริญที่สุดแล้ว จะต้องเสื่อมหักลงไปอย่างแรง เป็นอย่างทีภาษาอังกฤษเรียกว่า ดิเยเนอเรต จนภาษาที่พูดก็กลายเป็นภาษาใหม่ เช่นในประเทศนี้เดิมทีพูดภาษาละติน แต่กลายเป็นโรมลงไป จนไม่มีคำอะไรจะเรียก จะเรียกว่าละตินฤก็ไม่ได้ถูกกัน จนต้องเรียกว่าภาษาชาวประเทศอิตาลี ก็เหมือนกันกับภาษาบาฬี ภาษาสันสกฤต ซึ่งเป็นภาษาบริบูรณ์ ต้องเป็นภาษาตายไม่มีใครพูด กลายเป็นพูดภาษาของประเทศ ที่เรียกว่ามาครีเป็นต้น รากเง่าก็เป็นภาษาเก่านั่นเอง ภาษาที่จะตายจะเปลี่ยนไปเช่นนี้ก็อาไศรยความเสื่อมเป็นที่สุดของประเทศนั้น

เวลาก่อนกินเข้ากลางวัน หาที่ว่าจะไปเที่ยวข้างไหนดี ลองนับตำบลดู ได้เห็นเสียแล้วโดยมาก ไปนี้ก็ออกว่าซันต์โยวานี เห็นจะยังไม่ไ้เห็น จึงได้มุ่งไปที่นั่นก่อน อดันถ้าไม่เห็นเซนตปีเตอจะเห็นว่าใหญ่สาหัสอยู่ มีรูปพระเยซูแลนักบุญยืนอยู่บนพนักง่าจั่วเหมือนกัน ในที่นี้มีที่ฝังศพไปอยู่ ๔ คน คือมาตังที่ ๕ เสียวที่ ๑๓ อินโนเซนที่ ๓ เคลเมนที่ ๑๒ มีความยินดีที่ได้ไปพบที่ฝังศพไปเสียวที่ ๑๓ ซึ่งพ่อได้ไปหาเมื่อคราวก่อน ทำเป็นรูปศิลาโตกว่าตัวเท่าหนึ่งได้ เดินก้าวยกมืออำนวยการ ทำดีมากเหมือนจริง ๆ อดัน

ชอบใจ เพศานมีชื่อค้นเป็นห้องสี่เหลี่ยม ทาวกลางทำเป็นอาร์มของ
 โป๊ปต่าง ๆ เพราะเหตุที่อาร์มของโป๊ปนั้นรูปนอกคงที่อยู่ แต่ใจกลาง
 ของโล่ที่เปลี่ยนไปตามตระกูลของตัวโป๊ป เพราะฉะนั้นทาวจึงเข้ากัน
 หหมด เป็นแต่ใส่ในแปลกกันทุกดวง เป็นลายปิดทองล่องสิ่งงามเสียที่สุด
 ที่แล้ว ฝีมือทำเดี่ยวนั้นไม่ได้เหมือนแต่ก่อน แต่เขาก็ตั้งนั่งร้านซ่อมกัน
 อยู่ส่วนหนึ่ง นำเสาระหว่างโค้ง เป็นรูปนักบุญท่าทางเก่ง ๆ ทำด้วย
 ศิลาขาวแลใหญ่โตทั้งนั้น วัคนั้น่าเสียคายออกจะโถม ๆ เสียแล้ว
 เพราะเงินที่จะรักษาไม่พอ แต่ข้อที่จะเอาเงินไปรักษาวัดเสียหมดไม่ใช้
 การบ้านเมืองนั้นมันก็เหลือกำลังอยู่เอง เพราะเหตุฉะนั้นเวลาโป๊ปมี
 อำนาจเป็นใหญ่อยู่เมืองจิงโทรม จำเวญแต่่วัด เมื่อมีเจ้าเป็นกฤษต์ก็
 จำเป็นอยู่เองที่บ้านเมืองต้องรุ่งเรือง วัดต้องโถมบ้าง ออกจากนี้ผ่าน
 โกลโลเซียม ได้หยุดพาให้ชายอรุพงษ์เข้าไปดู แล้วไปวัดซันตเปาโล พอ
 ถึงเข้าก็เสียใจว่าได้เห็นแล้วแต่ต้องช้า วัคนั้นภายนอกไม่สู้งาม ออกจะ
 ไม่เป็นสง่า แต่ข้างในงามมาก มีเสาศิลาทงแห่งถึง ๘๒ เสา เป็นเสา
 ที่โป๊ปเกณส์สัปฤษถาย เมืองละตัน มีรูปโป๊ปติดตามคอสองใน
 ประธาน แลเฉลียงชั้นในตามลำดับ จีบทั้งแต่เซนต์ปีเตอภายหลังพระ
 เยชูมาจนถึงเดี่ยวที่ ๑๓ รวม ๒๖๔ รูป ยังเหลือที่ว่างไว้สักหกเจ็ดช่อง
 ที่หน้าพระใช้ศิลามาลากีส เป็นวัดที่อย่างสว่างมากกว่าวัดอื่น ๆ เมื่อไป
 ดูวัคนั้นแล้วกลับมากินเข้ากลางวัน

ครั้นเวลาบ่ายไปด้วยรถโมเตอร์คาร์แคบออกนอกเมืองไปติโว
 ลี ซึ่งตั้งอยู่ใกล้เขาซาโบน เขาซาโบนนียาวเป็นวงอ้อมเมืองโรม ระยะ
 ทางห่างโรมประมาณ ๔๐ กิโลเมตร ๑๐๐๐ เส้น หนทางเต็มที ตั้งแต่ใน

กำแพงเมืองตอนข้างเหนือแล้ว ตอนข้างเหนือออกกว้าง ๆ งาม ๆ คล้าย ๆ เข้าไปในกรุงเก่า บนถนนเป็นศิลาตะกุกตะกัก ล้อกะทบเข้าตัวกระโถดลอย ๆ พันพันห้านิ้วหกนิ้ว นั่งฟังก็ไม่ได้ เอาศอกยันข้างรถก็ไม่ได้ กะทบฝาตึงตึง ต้องนั่งแข็งตัวตรง คอยจังหวะให้รถเกาะ ไปชั่วโมงมาชั่วโมง พกเหลือสติกำลัง ค่อยกว่าขี่เกวียนเดินตามทางป่า คำที่กรมประจักษ์ว่าโรยด้วยขวากปูด้วยขวานอะไรในเมืองเรา ยังดีกว่านี้ทั้งนั้น ทางที่ออกไปเป็นทางไปกลางท้องนา นาน ๆ ก็พบผนังตึกแลหอกกลมก่อด้วยศิลาว่าง ๆ รายไปตลอด ติโวณีนี่เดิมเป็นบ้านผู้มีบ้านคาศักดิ์ที่มั่งมี ภายหลังเอมเปอโรเมืองโรมองค์หนึ่งชื่อ ฮาเดรียนันต์ไปสร้างวัง ในร้อยปีที่ ๒ ตั้งแต่พระเยซูเกิด คือประมาณ ๑๗๐๐ ปีมาแล้ว วังนี้เป็นลักษณะอย่างเวอไซล์ของเมืองฝรั่งเศส เป็นที่สนุกสนานปรากฏมาก ชื่อติโวสินี่จึงได้ยืมไปใช้ในที่สนุก ดังเช่นติโวลีที่เมืองโคเปนเฮเกนที่พ่อไปเที่ยวมีในรายวันเมืองเดนมาร์กนั้น เขาว่าเยอรมนีก็มีแต่เป็นคนละอย่างไม่เหมือนกันกับที่นี้เลย มีแต่ชื่อที่วังนี้ไม่ได้ตั้งอยู่บนเขา ตั้งอยู่ชานเขาต่อทุ่ง เข้าทางโรงละครที่เป็นโคโลเซียมอย่างเดียวกัน แต่เล็ก แล้วเดินขึ้นเนินไปหน่อยหนึ่งเป็นสวน วังนี้มีกำแพงสูงใหญ่ ก่อด้วยอิฐ แต่ประดับด้วยศิลาแผ่นเล็ก ๆ สองนิ้วสี่เหลี่ยม มีศิลาหลายก้อนเป็นราตตะกตสามเปลาะ นำตำหนักมีสนามที่ฝึกหัดทหาร สระเลี้ยงปลา มีสนามม้า มีที่ประชุมนักปราชญ์ โรงทหารรักษาองค์ ผนังพระที่นั่งยังปรากฏอยู่ใหญ่โตมาก ก่อด้วยอิฐประดับด้วยศิลาเช่นว่ามาแล้ว ทั้งข้างนอกข้างใน พื้นตึกปูประดับด้วยศิลาตัดเป็นชิ้นเล็ก ๆ สลับสีเป็นลวดลายต่าง ๆ ไม่มีผิดกันกับที่กระเบื้องเราทำปูพื้นอยู่เดี๋ยวนี้เลย ข้างจะเล่นน้ำเสียจริง ๆ มีที่อาบน้ำโตเท่าพระที่นั่ง ในวังแลที่ประชุม

นักปราชญ์ก็เป็นทีที่สระขังน้ำอาบนำไปทิ้งนั้น พระที่นั่งเย็นแห่งหนึ่ง คล้ายกับที่ทรงลพบุรี ที่ตรงตึกพระเจ้าเหาะข้าม แต่เขาตั้งผนังข้างนอก มุงหลังคาคร่อม ไปเดิน ๆ อยู่ในนั้นข้างให้แลเห็นพวกโรมันทั้งผู้หญิง ทั้งผู้ชาย เหมือนกับฝัน คุณเฟลิตตี้ออกจากที่วังนั้นขึ้นไปบนเขาที่เรียก คัสเกต ซึ่งเป็นที่น้ำตก น้ำตกนี้ออกจะตกคือ ๆ ลงไปในซอกเขา ลักษณะคล้าย ๆ กับเบรตลาคาที่เกาะลังกาวิ นานที่เอามาใช้ในเมือง โรม ไม่ใช่ฝั่งท่อ ใช้ก่อโค้งมาจากภูเขา รับลำคลอง ซึ่งไปตามทางก็แล เห็น เขาเรียกว่าเอเควคัก ในเมืองโรมนั้นน้ำไหลหลังไปทั่วทุกแห่ง เขา ทำมาตั้งพันปีเศษแล้ว แม่น้ำไทเบอร์ที่ผ่านเมืองโรม ห่างจากทะเล ประมาณสัก ๓๐ กิโลเมตร ๗๕๐ เส้น น้ำก็จืด แต่เขาไม่ได้ใช้ เมืองใด ที่จะให้เป็นสุขแลบริบูรณ์ ไม่มีน้ำมาใช้ยังไม่สำเร็จได้ เรื่องนี้พอได้ดู มากกว่าอย่างอื่น^๒ ขากลับมาค่า มาพบความลำบากซึ่งไม่มีความคิดว่า จะเป็นไปได้ถึงเพียงนี้เลย ตามทางได้พบรถแลเกวียนราษฎรเดินผ่านน้อย กว่าที่อื่นจริง แต่ความลำบากยิ่งกว่าที่อื่นหมด เวลาเมื่อพลบลงพอก็ เห็นว่าทำไมจึงไม่หยุดจุดโคม ได้คำตอบว่าเมืองนี้ไม่มีข้อบังคับว่าให้ รถต้องจุดโคม พอเขาบอกเช่นนี้ก็กลับสังเกตเห็นอัศจรรย์มาทันที บรรดา รถที่ผ่านสวนกลางทางไม่มีจุดโคมเลยสักดวงเดียว รถที่บรรทุกหนัก ๆ ก็ยังเดินอยู่จนกลางคืน คนขับรถโมเตอร์คาร์ของเราที่ห้ามเติมที่ ออกได้ก็ปรี้อ เวลาลงจากเขาใส่เบร็กแน่นแล้วเปิดอย่างแรงปรี้อลงมา

๒ ทรงให้ทรงหมายความว่า ทรงปรารถนาเรื่องจะทำประปาในกรุงเทพฯ มาช้านาน (ได้ลงมือทำในรัชกาลที่ ๕ ตามพระราชประสงค์ แต่มาแล้วเสร็จได้ใช้ต่อในรัชกาลปัจจุบันนี้)

นั่งมาในรถหาความสุขมิได้ ประเทียชชายอูรุษร้องขึ้นมา เอ๊ะเอ๊ะนี่
 อะไรร้อนไปครึ่งตัวแล้ว ประเทียชชยววันขึ้นกลุ่มไป พ่อไม่ไว้ใจมา
 นานแล้วบอกให้อาลเบอสสั่งให้หยุด เพราะแกนั่งข้างนำแต่तालเบอส
 แกละเมอพูดกับคนขับรถในเวลาที่มีกระจกขวางหน้าอยู่รำไป สอนแล้วว่า
 ให้เปิดหน้าต่างข้างข้างออกพูด แต่แกลืมนั่งมอ ต้องเตือนให้เปิดทุก
 ครั้ง เปิดก็ออกจะไม่ใคร่เป็น เวลาเห็นควันกลุ่มขึ้นมา แกหมกสติแก
 ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร ไปยืนตะโกนทางหน้ากระจกนั้น จะให้อัยคนข้าง
 นำไต่ยืนจนได้ เรากระชากดูแต่ไรก็ไม่พอ ต้องลุกขึ้นโง่งในรถ ใน
 การที่จะลุกขึ้นยืนในเวลารถเดินในถนนเช่นนี้ ต้องระวังซี่โครงให้จง
 มากไม่รู้ว่าจะกระชอนเฟงขึ้นมาเมื่อไร ถ้ากระชอนขึ้นมาไม่กระเด็น
 ออกข้างนอกก็เกาะลอยแล้วกระแทกลงในรถ ได้เคยยืนขึ้นสวมเสื้อชั้น
 นอกไม่ถึงยืนตรง ทั้งตัวพ่อและผู้ช่วยสามตัวด้วยกัน เฟงเดียวก็กั้นกระแทก
 หมกพร้อมกันทั้งสามคนเรียกรถหยุดได้ลงไปตรวจตราดูว่าอะไร ทั้งเจ้า
 ของแลคนที่โฮเทลซำคึกซึ่งมารดหลัง มาเป็นออทอริตีอีกคนหนึ่ง ผล
 แห่งการตรวจนั้นได้ความว่าร้อนที่เบร็กกลบเบร็กไว้เปิดแรงนานเข้าก็
 เกิดร้อนขึ้น คุณความเห็นพอจะฟังได้ ตกลงกลบขึ้นใหม่ แต่ขอห้ามอย่า
 ให้เดินเร็วเหลือเกินเป็นอันขาด จนกว่าจะพ้นเขา มันยอมให้ค่อยยังชั่ว
 แต่ความไม่ไว้ใจมันไม่มีเสียแล้ว ให้รู้สึกร้อนข้างล่างอยู่รำไป ควันมีฤาไม่มี
 นึกถึงอะไรเป็นแกลส กลิ่นอะไรใหม่ ๆ บ่นเรื่อยไปเช่นนี้ตลอดทาง มอง
 หารดทุกหนทุกแห่ง ถ้าเจอรถม้าเข้าที่ไหนเป็นขึ้นรถม้าที่นั่น แต่อัยรด
 แลบนี้จะหาไม่สู้ง่าย มีแต่เกวียนล้อเหล็กเทียมม้าตัวเล็กๆ แต่โดยมากนั้น
 เทียมพา ฟากก็ไม่ต้องเท่ากัน ใหญ่ตัวเล็กตัวก็ได้ ตาแก่ขี่พาบรรทุกต่าง

เป็นของที่เห็นเสมอ ฟานนั้นมันสูงสักแค่เอวคนซีแล้วยังเอาต่างโทเท่าตุ่ม
 สามโลกขนาดเล็กล้อยสองข้าง ผลักโย้ ๆ ไปไว้ข้างนำหน้าหนึ่ง มีท่อผ้า
 เป็นกลุ่มย่อยกว่าต่างหน้าหนึ่ง กับมัดพื้นตาอะไรต่ออะไรพอให้เป็นคู่
 กัน ห้อยอีก คนที่ขึ้นนี้ทำทำต่าง ๆ บางทีก็เอาเท้าพาดไปบนต่าง ขึ้นไป
 อยู่ที่ตรงริมคอกพา บางคนก็ขี่กลางเหมือนขี่ม้า บางคนก็เอาของไว้ข้างนำ
 ตัวมาขี่ท้ายพาเหมือนขี่ท้ายช้าง อ้ายฟานนี้ดูใครจะมีมันอย่างไรได้ทั้งนั้น
 จะประทุกเท้าไปประทุกลังไป แลดูไกล ๆ เหมือนรูปหนังยักษ์ขี่ม้า ฤา
 เหมือนม้าวิ่ง ถ้าเป็นรถเกวียนประทุกของแล้ว ดูเหมือนยกกรอบควัว
 หนึ่งไปบนนั้นด้วยกันหมดหกเจ็ดคนก็นั่งไปได้ ร้องรำทำเพลงเฮ้อค้องไป
 ตามทาง อ้ายสัตว์ที่เทียมก็คือฟานนั่นเอง เล็กนิกหนึ่งเช่นนั้น เวลาสวน
 กันกับรถมอเตอร์คาร์ท่ามกลางเราในเวลามืด ๆ มันหลีกแค่จุกใจหาย
 ใจกว่า เพราะความจริงไม่ได้แลเห็นแต่ไกลไม่มีไฟ ในเวลาเย็นที่มา
 ไม่พบคนเลยสักคนเดียวในท้องทุ่ง แต่ในเวลากลางวัน พบคนกลับ
 จากทำงานเดินเป็นหมู่บ้าง หุคหนึ่งอยู่ข้างทางเป็นหมู่บ้าง พอแลเห็น
 รถเข้าก็หักปฏิสันถานเกรียวกราวเสียงกระซาก ดูรูปพรรณสันฐานแล
 แต่งเนื้อแต่งตัว กิริยาที่เลื่อม ๆ มันช่างสมร้องอ้ายเสือเอาจริง ๆ ทุ่ม
 หนึ่งจึงได้กลับมาถึง ฟกเหลือที่จะฟก กินเข้าแล้วนอนเบียดที่เดียว
 ระบมไปทั้งตัว วันนี้ได้รับเมลล์ วันที่ ๑ กันยายน มะรินนี้จะส่งหนังสือ
 เมลล์ที่นี้ทันแต่รายวันยังน้อยนิก จึงนึกว่าจะกำเอาไปส่งเมื่อเวลาพบ
 ฝนตกอีก ฟ้าร้องดัง ตกอย่างไทย ถ้าเอาผ้าผูกตามาปล่อยลงให้อยู่ใน
 ห้องนี้บอกว่าบางกอกก็ได้ ไม่ร้อนไม่เย็นอะไรกว่ากันเท่าไร

คืนที่ ๑๕๒

วันศุกร์ที่ ๔ ตุลาคม

เมื่อคืนนี้ฝนตกฟ้าร้องยังรุ่ง เช้าขึ้นก็ไม้อายุแจ่มแต่ไม่ยักหนาว นอนค่อยดีขึ้น วันนี้ถ้าขึ้นออกไปเที่ยวนอกเมืองเห็นจะยิ่งใหญ่ไปกว่าวานนี้ ที่ดูมากกว่าวันก่อนก็เพราะฝนตกไว้ก่อนกลางคืน เลยไม่ไปไหน เขียนหนังสือได้อยู่เฉย ๆ จนกระทั่งกินเข้ากลางวันแล้ว ซินยอติดโตะนี้ เสนาบดีว่าการต่างประเทศมาหา คุณิริยาเป็นคนคล่องแคล่วแจ่มใส ท่วงทีจะหลักแหลมอยู่ พูดภาษาอังกฤษได้ดี พ่อได้ให้เครื่องราชอิสริยาภรณ์มหาจักรพรรดิ

เวลาบ่ายไปเยี่ยมพระศพ กิ่งวิกตอรัวี่แมนวนลที่ ๒ แลกิ่งอุมเบอต ที่แปนเทียน แปนเทียนนี้เป็นที่ก่อสร้างโบราณครั้งโรมันซึ่งต้องขุด แผ่นดินโดยรอบ กำบลหนึ่งเหมือนกัน เป็นรูปกลม ผนังตันรอบ หลังการวบเข้าไปจนเกือบจะบรรจบกัน จึงแหวะเป็นช่องกลมไว้ข้างบนไม่มีหลังคา คูเหมือนปล่องของถ้ำในภูเขา เวลาฝนตกก็เปียกอยู่เฉยๆ ตรงช่องกลาง ผนังที่ริมผนังรอบแห่ง ตรงประตูเข้าไปมีที่บูชา แล้วแบ่งเป็นคูหาตามผนังรอบ คูหาตรงทิศด้านข้างขวาฝั่งศพกิ่งวิกตอรัวี่แมนวนล ด้านข้างซ้ายฝั่งศพกิ่งอุมเบอต มีเจ้าพนักงานเตรียมสมุดไว้สำหรับให้เซ็นชื่อทั้งสองแห่ง แปนเทียนนี้เป็นที่ซึ่งใคร ๆ จะไปก็ได้ มีคนธรรมดาไปเที่ยวเดินเกาะกะอยู่มาก พอออกมาฝนก็ตก ต้องมีบัตรประทุนรถ ตกจริง ๆ ไม่ใช่ฝนฝรั่ง เป็นฝนไทย เพราะวันนี้เป็นวันถือน้ำสารท ในบางกอก ออกจากนั้นมาหมายว่าจะคุมอนิวเมนต์กิ่งวิกตอรัวี่แมนวนล แต่จะต้องลงจากรถไม่มีร่วม ต้องเลยไปชั้นตึบี่เตอซึ่งไม่ได้ตั้งใจว่าจะไป

เพราะเห็นแก่หลังคาเท่านั้น ทำให้ไม่ถ่ากลับมาจะต้องมาอยู่โฮเทลเฉย ๆ
 ตั้งใจไว้ว่าพรุ่งนี้จึงจะไปจะได้พาชายอูรูพงษ์ไปด้วย วันนี้ฝากกรมหลวง
 ประจักษ์ ให้พาไปคูวะทักกันคือตอนกุฎีที่ไปป้ออยู่ ด้วยพ้อคิดจะไม่ไป
 เหตุที่เห็นแล้วนั้นอย่างหนึ่ง เหตุที่ประตักประเดิดจะพบไปป้อๆไม่พบ
 นั้นอย่างหนึ่ง ได้ความว่าไปป้อคนนั้นผิดกันกับเสียวที่ ๑๓ คือไม่สู้จะมีพิธี
 ร์ทองถือยศศักดิ์นัก จะสืบข่าวที่ไหนไม่ได้ดีกว่าออเรลลี ทั้งพ้อทั้งคู่
 เพราะพ้อเขาเป็นขุนนางอยู่ในไปป้อ ออเรลลีได้พาเมียไปหาว่าง่ายเต็ม
 ที่ พ้อเข้าไปถึงคุกเข้าอย่างคาทอลิก คือย่อแอกกลงไปไม่ต้องถึงพื้น
 ไปป้อก็เรียกให้นั่ง ทักทายปราศรัยอย่างคนธรรมดา เคี้ยวข้าวทางไมตรี
 ในระหว่างรัฐบาลกับไปป้อก็ดีขึ้นกว่าแต่ก่อน ข้าราชการไปมาที่วัดก็ได้
 ที่ออเรลลีคนหนึ่งทำราชการแต่ไปวัดได้ เวลานี้ไม่อยู่ พ้อคิดเห็นว่ามา
 กราวนี้เป็นไปรเวท กับเจ้าแผ่นดินยังไม่ได้พบกัน ถ้าจะไปหาไปป้อ
 ไปป้อคงต้องการให้มียศ ถ้าไปหาไปป้อเป็นเกียรติยศไปหาเจ้าแผ่นดิน
 ธรรมดาๆก็ไม่งาม ถ้าจะไปขอหาไปป้อไปรเวทบางทีก็จะเป็นแล้วไป
 จึงได้คิดจะหลีกเสียไม่ไปหา เวลาพ้อไปเซนต์ปีเตอ อูรูพงษ์เข้าไปอยู่ใน
 วะทักกัน ห้องเครื่องต้นเครื่องทรงที่สำคัญๆ ปิดเสียหมดแล้ว เพราะ
 เพราะไปเย็น แต่ถึงดังนั้นคาร์ดินัลผู้หนึ่ง ซึ่งตามไม่ได้ความว่าชื่อ
 ไรแน่ ท้อนรับแข็งแรง ไปเปิดห้องให้ดูบางห้อง แล้วพาเข้าไปให้ดู
 ข้างตอนที่ไปป้ออยู่ ซึ่งไม่มีคนอื่นได้ไป พาเข้าไปจนถึงห้องแดงที่ไปป้อ
 เกยรับพ้อ ซึ่งไปป้ออยู่อีกห้องหนึ่งติดกัน ชักชวนจะให้เข้าไปเฝ้าไปป้อ
 อูรูพงษ์ไม่กล้าเฝ้า เพราะพ้อไม่ได้ส่งไปเฝ้า แลแต่งตั้งเป็นธรรมดาไป
 ด้วย คาร์ดินัลนั้นถามว่าพ้อจะไปเยี่ยมไปป้อๆไม่ ตอบว่าไม่ทราบ ลง
 ปลายคาร์ดินัลนั้นเบลส คือ จับหัวให้พรแทนไปป้อสั่งแต่งตั้ง

การจะให้พ่อไปเป็นอันมาก

สวนพ่อไปซันต์ปีเตอ ไปเจอกำลังเขาทำเซอวิสคือไหว้พระ
กันอยู่ได้ไปยืนดู ก็ไม่มีผิดอะไรกับกงเท็ก แต่เสียงแกตัจจริง ๆ สัปบุรุษ
ไม่สู้มาก เพราะไม่ใช่วันสลักสำคัญอันใด พ่อไปแต่สามคน กับจรรยา
แลสิทธิ เพราะฉะนั้นจึงไม่ใคร่มีใครทิ้งวุ่นวาย แต่พวกเจ้าหน้าที่ในวัด
นั้นรู้จัก คำนับราว ๆ แลประทับประคองไปตลอด จะเล่าว่าอะไรถึง
ซันต์ปีเตอก็คือเป็นซันต์ปีเตอเช่นนั้น ข้อที่ตีที่สุดของซันต์ปีเตอนั้นเป็น
วัดที่ทั้งสูงทั้งใหญ่ แต่เข้าไปในนั้นไม่รู้สึกรู้ว่าใหญ่เท่าใด เพราะมันได้
ส่วนกันไปหมด ไม่มีสิ่งใดที่ใหญ่เกินไปถูกละเลินไป จะเล่าถึงซันต์-
ปีเตอก็คือเห็นจะซำกับพระยาตรี แลใคร ๆ เล่ากันมานานแล้ว เพราะ
การที่พ่อไปครั้งนั้นเป็นคราวที่ ๓ ตอนที่ ๔ ได้ขึ้นยอดคอปูลาก็คือยอด
กลางถึงสองครั้งแล้ว เพราะเหตุฉะนั้นก็เสียไม่เล่าเห็นจะดี แต่คำ
จากแผ่นศิลาที่ใครมีชื่อเสียงไปขึ้นยอดคอปูลา เขาจากถูกไว้ได้ติดอยู่
เรียบร้อยดี จะขึ้นไปอีกเป็นเที่ยวที่ ๓ ก็ฝนตกแลเวลาเย็นจึงไม่ขึ้น
ย้ายรถมารับที่ปลายทาง ซึ่งสำหรับแห่ไปปลงมาในโบสถ์ซึ่งมีสวิชช
กาตรักษาอยู่ เวลาฝนตกน้ำฝนตกลงมาตามท่อคูเหมือนอย่างกับน้ำพุ
ใหญ่ เสียงดังกึกก้อง ความแปลกประหลาดของเมืองโรม แลบริมแม่
น้ำตลอดถึงซันต์แอนเยโล ตึกกระจุกกระจิกอะไรก็เวียนหรือหมกเกลี้ยง
มีสะพานเหล็กข้ามแม่น้ำใหม่ มีตึกใหญ่ ๆ สูงตระหง่านไปทั้งนั้น ที่มี
ร้านขายของกระจุกกระจิกอยู่แต่ต่อนหน้าซันต์ปีเตอ ไม่ยาวเท่าใด
กลับมาไฮเทลฝนก็ตกเรื่อยอยู่เสมอไม่หยุดจนแล้ว

กินข้าววันนี้ลองกับเข้าอย่างอิตาเลียน แต่ต้องไปหามาจากที่อื่น เพราะโฮเทลนี้ก็เป็นโฮเทลเยอรมัน ถ้าจะพยายามกล่าวถึงเรื่องเมืองโรม มันออกจะเกี่ยวกับบอดีนิทาน พอรู้สึกตัวว่าที่จะแต่งไม่แล้วกลัวจะไปค้างเสีย จึงขอจบไว้แต่เพียงเท่านี้

คืนที่ ๑๕๓

วันเสาร์ที่ ๕ ตุลาคม

วันนี้ฝนตกมาอีกแต่เช้า ตกจริง ๆ จนกลางวันจึงได้หยุดเลยไม่ได้ไปข้างไหน จนเวลาบ่ายจึงได้ไปที่ศาลา ชันดา ซึ่งยังไม่เคยเห็น ได้ยินแต่เล่า เมื่อวานขึ้นนี้ก็ผ่านไป แต่อาลเบอสแกไม่รู้จักอยู่ใกล้กันกับซันต์โยวานีเป็นวัดไม่ใหญ่มีโคม ในนั้นเป็นคณอัมจันท์ทุกช่องโค้งทั้ง ๕ ช่อง ช่องกลางว่าเป็นกระโถนขึ้นปริโคเรียม ซึ่งเป็นที่ว่าราชการของบิลาตที่เป็นผู้ตัดสินโทษพระเยซู พระเยซูได้ถูกพาขึ้นลงทางนั้นในเวลาที่ไม่ช้าระหลายเที่ยว ถูกเขียนตีตบต๋อยจนโลหิตหยาดย้อยคิอยู่ที่คิลานั้น เอมเปร์สฮเลนาซึ่งยกขึ้นเป็นเซนต์ฮะเลนา ได้จัดการไปร้อมมาจากเมืองยรูซาเลมเมื่อคฤสศักราช ๓๒๖ ครั้นเมื่อคฤสศักราช ๑๕๘๘ ปีปฏิทินที่ ๕ จึงได้จัดการประดิษฐานขึ้นเป็นวิหาร แลมีการฉลอง แล้วเรียกว่าที่ศักดิ์สิทธิ์ในที่ศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายเป็นธรรมเนียมมาแต่โบราณกาล ถ้าจะขึ้นลงต้องคุกเข่าขึ้นไป ปีปฏิทินที่ ๔ แลปาสกัลที่ ๒ จะให้สัปรุขทั้งหลายขึ้นลงให้มาก จึงได้อนุญาตกำหนดไว้ว่าจะโปรดบาป ให้ผู้ที่ขึ้นด้วยหัวเข่าเช่นนั้นกันละ ๘ ปี เวลาขึ้นนั้นควรจะภาวนา ตามแบบที่วางลงไว้ เขามีแบบภาวนา

ตั้งแต่คนที่ ๑ ไปจนถึงคนที่ ๒๘ คำที่ภาวนานี้แยกปางต่าง ๆ ที่พระ
 เยชูได้สำแดงความเมตตากรุณา แล้วลงท้ายก็ขอให้กรุณาเหมือน ๆ
 กันเช่นกับคนแรกว่า “โอ ข้าแต่พระเยซูเจ้า ความคับแค้นในพระหฤ-
 ไไทยของพระองค์ ซึ่งได้ทรงเสวยอารมณ์นั้น เมื่อต้องพลัดพรากจาก
 มารีย์ผู้เป็นพระมารดาของพระองค์ แลสานุศิษย์อันเป็นที่รักของพระ
 องค์จงทรงพระกรุณาต่อข้าพเจ้า พระมารดาอันศักดิ์สิทธิ์แลอื่น ๆ”
 คัมภีร์นี้เป็นตัวอย่าง ต่อไปเปลี่ยนแปลงเรื่องขึ้นต้นลงท้ายอย่างเดียวกัน คน
 ที่ ๒ ก็เป็นตัวอย่างเฉพาะแห่งเลือดพระองค์ตก คนที่ ๓ ตัวอย่างแห่งความ
 เสียพระไทยเมื่ออุบายบอกให้เขาจับ คนที่ ๔ เมื่อกระสับกระส่ายที่เขา
 พาลากไปกลางถนนเมืองยะรูซาเลม คนที่ ๕ เมื่อได้ล้อมพระองค์ใน
 เวลาชำระแลเวลาถูกตบ คนที่ ๖ ตัวอย่างแต่ในเวลาที่เขาล่วงเกินคืน
 ยังก่อนเวลาตาย คนที่ ๗ ที่ถูกลากขึ้นลงกระโถนนั้น คนที่ ๘
 ความอดทนไม่เพียงพอในเมื่อมีผู้มาเป็นพยานเท็จ คนที่ ๙ เมื่อถูกแต่ง
 ตัวเป็นบ้า คนที่ ๑๐ เมื่อได้ความอายที่ถูกเปลื้องผ้าแลมัดไว้ในกลาง
 ประชุมชน คนที่ ๑๑ ที่ต้องเจ็บปวดในการที่เขาทำอันตรายเป็นบาป
 แผลทั่วทั้งกาย คนที่ ๑๒ เมื่อใส่มงกุฎทำด้วยหนามหวายคำหั่ว คนที่
 ๑๓ เมื่อเขาล้อให้เป็นเจ้า คนที่ ๑๔ ความรู้สึกในใจ เมื่อเขาออก
 ประจานแลตัดสินว่าโทษควรตาย คนที่ ๑๕ เมื่อถูกเปรียบว่าเหมือนกับ
 บาร์บาส คนที่ ๑๖ ที่ได้ยอมแบกไม้กางเขนเดินทางไปถึงคัลวารี
 คนที่ ๑๗ ความรู้สึกเมื่อได้พบมารีย์ผู้เป็นมารดา คนที่ ๑๘ ความอ่อน
 เพลี้ยเมื่อต้องแบกไม้กางเขน คนที่ ๑๙ เมื่อต้องดื่มน้ำส้มอันเปรี้ยว
 คนที่ ๒๐ ความอยู่ภายใต้ที่ซึ่งถูกเส็กเสื่อจากหลัง คนที่ ๒๑ ความ

ยอมเหยียดลงแทบไม้กางเขนแลให้ตอกตะปูโดยดี คั่นที่ ๒๒ ด้วยความ
 อารีอันเป็นที่มั่นคงยกโทษпенอโหลกับผู้ที่กริ่งแล้วสวดอ้อนวอนให้เขา
 คั่นที่ ๒๓ ด้วยความกว้างขวางได้ให้สวรรค์แก่ขโมย คั่นที่ ๒๔ ความ
 เผลอลาญด้วยกระหาย เมื่อถึงเวลาต้องกริ่งอยู่บนไม้กางเขน คั่นที่ ๒๕
 ความเสียศทางซึ่งได้เห็นเขาค้าแข่งแลเขาละทิ้งเสียหมด คั่นที่ ๒๖
 ความรักซึ่งพระองค์สำแดงต่อข้าพเจ้าทั้งปวง จึงถอนใจใหญ่ในที่สุด
 คั่นที่ ๒๗ ความพระไถยอารีกว้างขวาง จึงได้ยอมให้เขาแทงสี่ข้างด้วย
 หอก คั่นที่ ๒๘ ด้วยได้ยอมให้พระกายอันศักดิ์สิทธิ์ของพระองค์ได้
 วางไว้อยู่บนแขนของมารีแลภายหลังได้ฝังไว้ ลงท้ายนั้นด้วยเศษะแห่ง
 ความจริงเหล่านี้ ขอให้มีความกรุณาทุก ๆ คั่น คนที่ไปขึ้นนั้นเห็น
 มีแต่ผู้หญิง พอไปถึงก็ควักน้ำมนต์ที่ติดอยู่ข้างฝา กาเป็นดินกาที่หน้า
 แล้วไปคุกเข่าที่กระโถ นาน ๆ ชยบขึ้นไปคั่นหนึ่ง จนกระทั่งไปถึง
 พื้นดิน ซึ่งมีรูปพระเยซูคริสต์กางเขน ก็กลานเข้าไปบ่นคำอ้อนวอน
 ซึ่งมีตอนท้ายอีกก่อนหนึ่ง แล้วจึงเดินกลับลงมาทางกระโถอื่น ๆ

วิธีหาเงินของวัดเหล่านี้มีหลายทางผู้ที่ไปขึ้นกระโถนั้นก็ต้องเสีย
 เงินยังมีเบ็ดเตล็ด เช่นกับสร้างรูปเขียนฤกษ์รูปหล่อรูปปั้นอะไรขึ้น ไปป
 ออกประกาศว่าถ้าใครได้ไปเห็นครั้งหนึ่ง ยกบาปให้^๗หนึ่งสองปีอะไร
 ตามแต่ยากแลง่าย เช่นกับไปยอนที่ ๒๒ ออกประกาศยกบาปให้
 แก่ผู้ที่ไปเห็นเวลาเป็กรูปพระเยซูสองปี ที่ไปเห็นภายหลังครั้งละปี
 ขึ้นพระบาทของเรา ๗ คราว ไม่ตกนรกเป็นแต่คำภาๆ นี้ถึงเป็น
 หนังสือประกาศ การมันเป็นไปได้ถึงเพียงนี้ จึงได้มีผู้สลัดออกจาก

อำนาจไปป์เป็นลัทธิต่างๆ เป็นอันมาก ความจริงนั้นผู้ซึ่งอยู่ไกลนับ
 ถือน้อยกว่าผู้ที่อยู่ไกล ไปป์เองไว้ใจพวกเยอรมันที่เป็นคาทอลิกมาก
 กว่าพวกชาวเมืองสเปนฤาชาวเมืองออสเตรีย

นอกจากนี้ได้ไปดูเรือนซึ่งไปป์อินโนเซนที่ ๑๐ สร้างขึ้นให้
 ผู้หญิงที่เป็นชู้ของตัวอยู่ ใครๆ ก็รู้ทั่วกันหมด เพราะมีอำนาจมาก
 อาจจะทำอะไรเป็นนั่น ใครๆ ก็ไปประจบประแจง แต่เพราะไปป์มี
 อำนาจมากก็ไม่มีใครว่าไรได้ ถึงกับมีลูกก็ได้ ที่ว่านี้เป็นไปป์ชั้นเก่าๆ
 มิใช่ไปป์เดี่ยวนั้น เรือนที่ทำนั้นยังเป็นอย่างเก่า อยู่ในถนนเมืองโรม
 อย่างเก่า ชั้นกระตือลามีคๆ เมืองโรมอย่างเก่าจะหมดลงไปทุกที
 กำลังรื้อที่รุ่งรังออกสร้างตึกใหม่ สูงตระหง่านไปทั้งนั้น แต่คงจะยัง
 อีกนานกว่าจะหมด ได้ไปที่ทำเครื่องหล่อ ช้อตุ๊กตาโมเดลบางอย่าง
 เครื่องศิลาโอเบลิสก แลเครื่องทองอย่างโรมัน เสาโอเบลิสกที่นี้มี
 มาก นำพิศวงว่าเอามาอย่างไร เพราะเป็นของอียิปต์ทั้งนั้น เมื่อครั้ง
 อังกฤษจะเอาไปที่ลอนดอนถึงต้องต่อหุ่นเหล็ก เอาโอเบลิสกบรรจุ
 ในนั้น แล้วจึงเอาเรือลากมาโดยทางทะเล แต่โอเบลิสกที่เมืองโรมนี้
 เอามาตั้งพันปีแล้ว เขาจะเอามาอย่างไร โอเบลิสกนี้คือเสาศิลาจาก
 แต่ละครั้งเมืองอียิปต์ยังรุ่งเรือง ตั้งแต่ ๔๐๐๐ ปีมาแล้วเสาคอลัมน์ซึ่ง
 เอมเปอเรอเมืองโรมได้ทำ เดิมตั้งรูปเอมเปอเรอ ภายหลังไปป์เปลี่ยน
 เสีย เอาเซนต์ปอล แลเซนต์ปีเตอร์ขึ้นตั้งแทน พอได้ตัวอย่างมาอัน
 หนึ่ง

ออกจากร้านเหล่านี้ไปดูอนุสาวรีย์กิงวิกตอร์อินมเวลที่ ๒ พึง
 ทำที่เขาแคบีโตล เป็นรูปเสาเรียง ต้านหลังเป็นฉาก ต้านหน้าที่จะ

ตั้งรูปกิงวิกตอร์อิมแมนเวลล์ซีมา แต่ดูงามยังมากเต็มที่ สิบปีไม่เห็น
 ร่วมเข้าไปได้เท่าไรแล้วขึ้นไปดูแคบปีโตล และมีที่ดูจากหลังแคบปีโตล
 เห็นโพรม์แลวงกับทั้งโคโลเซียม ที่จริงนั้นถูกรื้อไปทำวัดเสียมาก
 ชั้นปีเทอเห็นจะได้ศิลาเหล่านี้โดยมาก รื้อกันเสียจนرابไปถึงพื้น

ออกจากนั้นขับรถไปตามบนเขา หยุดดูที่สเตตุอาริบอลลี
 แล้วจึงเวียนกลับลงมาไฮเทล ขากลับนี้ถูกฝนประปรายมาอีก พอเวลา
 ค่าฝนก็ตก ฟ้าร้องกึ่งกึ่งก้อง เวลานั้นหาเวลาเที่ยวยาก ฝนตกที่นี้ทน
 เป็ดประทุนไม่ได้ เปี้ยกจริงๆ

• วันที่ ๑๕๔

เมืองเนเปอล

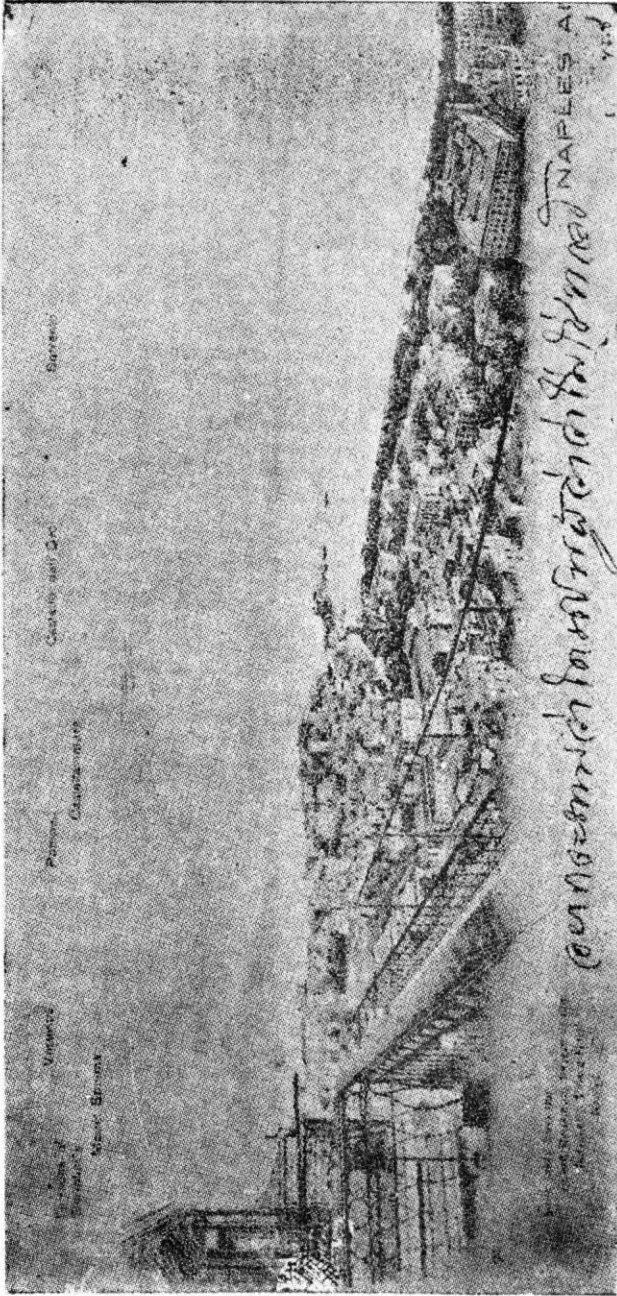
วันอาทิตย์ที่ ๖ ตุลาคม

วันนี้ไม่ได้ไปข้างไหน ตระเตรียมในการแบ่งปันที่จะแยกกัน
 พ่อจะไปลงเนเปอล มีแต่ตุ๊ก ชายอรุพงษ์ จรูญ พระยาบุรุษ สิทธิ
 หลวงฤทธิ์ นายศรี นอกนั้นก็กลับย้อนขึ้นไปลงเรือซัคเซที่เขินัว จะ
 ออกจากท่านั้น วันที่ ๑๕ ตุ๊กอยู่ข้างจะพะว้าพะวังเรื่องเข้าของมาก
 จะไปลงเรือเขินัวเสียให้ได้ ต้องเหนียวเอามาด้วย กินกลางวันแล้ว
 ออกจากไฮเทลไปขึ้นรถเวลาบ่ายโมง ๑ แต่แรกทำรวนเรเป็นที่เหมือน
 จะต้องคอยตามเคย แต่สไบคืออย่างไรออกได้เร็ว การเดินรถไฟใน
 เมืองอิตาลียากที่จะสังเกตว่ารถจะออกเมื่อไร มีสัญญาณอะไรกันต่างๆ
 ประเดี้ยวเป่านกหวีด ประเดี้ยวฟู่ ประเดี้ยวก้องแก๊ง ก้องแก๊ง ประ
 เดี้ยวเป็ดหวอยท อย่างตะซ้าๆ หนก็มี เวลาให้ตุ๊กใส่ไหพาดให้ตุ๊กออก

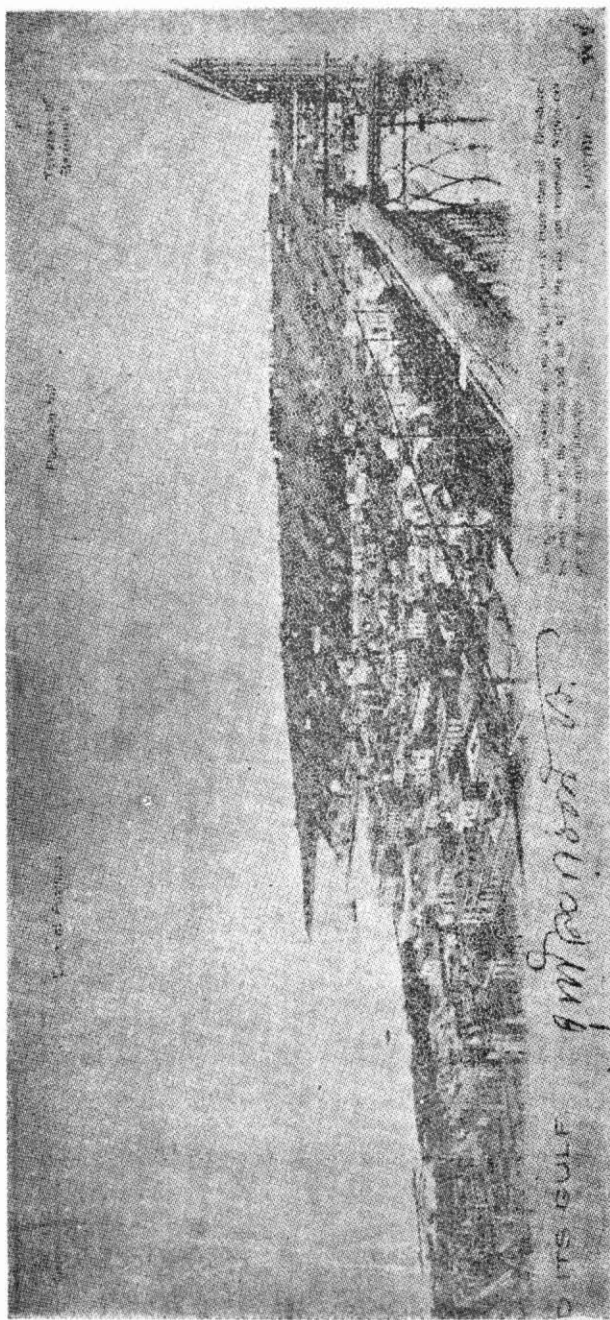
ไปเอง ผิดกับที่อื่นทั้งหมด จะนึกเร่งๆนึกคนว่าเมื่อไรไม่ได้ ทาง
 ที่มาวันนี้ เมื่อออกจากโรมมาหน่อยหนึ่งแล้ว มาตามหว่างเขา มีเขา
 สูงทั้งสองข้างเป็นเทือกยาว ข้างสันแหลมนั้นติดต่อกันมาตลอด แต่
 ข้างทะเลเว้นว่างบ้าง มีเขาที่เป็นศิลาขาว ๘ ต้นไม้ไม่ขึ้น คิลา นั้น
 ก้อนเล็กๆ เกาะกัน รูปเป็นกองทรายกองดินอยู่หน้าเขาใหญ่บ่อยๆ
 ที่จะเบนเขาไฟพันศิลา มาตกไว้ แต่ชันนานมาแล้ว พื้นที่เป็นทุ่งหญ้า
 ลานนาตลอดไม่มีป่า เลียงแกะชุม ต้นไม้ก็เป็นต้นผลไม้ ฤกษ์นั้นเหมือน
 ต้นโอลิฟแลต้นองุ่น ไร่เขาค้ายเข้าทางข้างที่ปลูกตามแม่น้ำไนล์ ได้
 งอกงามในที่เหล่านี้ ตั้งแต่โรมลงมา มีพริกมะเขือลูกใหญ่ๆ มาก
 มะเขือลูกใหญ่นั้นเป็นมะเขือม่วง พริกเป็นสีต่างๆ ชาว เขียว เหลือง
 แดง ครั่ง มีขนาดต่างๆ ยิ่งใหญ่ยิ่งเผ็ดน้อย อาหารชาวเมืองใช้หอม
 กระเทียมมาก ถ้าจะจ่ายตลาดทำกับข้าวไทยจะทำได้ดีกว่าประเทศอื่นๆ
 ที่ขาดเท่านั้นคือมะพร้าว ต้องมีมาจำหน่ายแต่ที่อื่น คนพลเมืองไทย
 มากใช้น้ำมันโอลิฟประกอบอาหาร บ้านเรือนมักจะอยู่เป็นหมู่เป็น
 หมวกไม่ใคร่กระจัดกระจาย โดยมากตั้งอยู่บนเนินเขา กระโจมใน
 ทุ่งในไร่มีน้อยผิดกว่าที่อื่น มีของก่อสร้างโบราณเป็นหอกกลมๆ ฤกษ์
 เหลี่ยม ผนังด้านจั่วซึ่งก่อด้วยศิลาเหลือทิ้งร้างอยู่รายมาเกือบจะตลอด
 ทางวัดเก่าๆ ทั้ง ๕๐๐ ปี ๑๐๐๐ ปี มีบ่อยๆ คนตอนข้างเมืองโรมบาง
 กว่าคนตอนทางเนเปอลมาก ในเมืองเนเปอลเองก็มากกว่าเมืองโรม
 เสียแล้ว เพราะเหตุที่เมืองเนเปอลเป็นท่าสำคัญ เมืองโรมไม่ใช่แต่
 เป็นเมืองไม่ใช่ท่า เป็นเมืองที่ถูกกกดขี่ข่มเหงมาเสียหลายทอดหลาย

คราว ถนนหนทางศึกรามไม่ดีกว่าเมืองเนปอล เว้นแต่จะเที่ยวคุณัน
แล้ว เมืองโรมมีที่คูมากกว่าเนปอล มีชั้นสำคัญซึ่งเที่ยวหมกซ่อนอยู่
ซึ่งคูแล้วจะให้ก่อเกิดความพิสวงเห็นจะมากกว่าเมืองอื่นๆ หมกอากาศ
เวลานี้ไม่หนาวเลย กำลังสบาย ฝนตกมาก แต่ไม่ชื้นรสชาติกลิ่น
อายเหมือนบ้านเรา มีภาษีที่เย็นกว่า ต้นไม้ยังงามดีบริบูรณ์ ที่ปารีส
ว่าหนาวลงแล้ว ฝนตกมาก ที่นี้ยังเฉยสบายดี เมื่อขามาเหมือนกับ
เราไล่จับหนาว มาถึงชั้นเรอโรมยังหนาวอยู่ พอค่อยร้อนขึ้นหน่อยหนึ่ง
ตามขึ้นไปบาเคน กลับหนาวมากไปใหม่ พอคลายหนาวลงหน่อยวิ่ง
ตามขึ้นไปนอร์เว พอหนาวจะลงมือหนาวจัด วิ่งหนีกลับลงมาขอม
เบิก พอขอมเบิกลงมือหนาว หนีกลับลงมาปารีส พอปารีสลงมือ
หนาวหนีลงมาอิตาลี คราวนี้เห็นจะหนีพ้น รถมายังเวลาอย่าค่าเศษ
ซุนพิรชกับอาเซลไมเยอมาร์บ เรือพมายังไม่มาถึง

ชั้นรถมาตามทาง ถนนใหญ่ ดูช่างครึกครื้นผู้คนพลุกพล่าน
ราวกับว่าเป็นส่วนหนึ่งแห่งเมืองปารีส แปลกแต่ที่รถน้อยกว่ากัน
ศึกรามก็ใหญ่โต อาคารกิริยาคล้ายปารีส แต่โฮเทลที่เรามาอยู่คราวนี้
ย้ายไม่อยู่โฮเทลริมทะเลเช่นที่กะไว้ครั้งก่อน เหตุด้วยโฮเทลนั้นอยู่ข้าง
จะใกล้ตลาดยี่สาร ผู้คนละเล้าละลุ่มเกาะประตูคอยคูดอยู่เป็นนิจ คราว
นี้ได้เลือกโฮเทลบนเขา แต่ระยะทางช่างไกลเมืองเสียจริง ๆ ขึ้นเขา
ไปแล้วลงเขาเล่า แล้วกลับขึ้น ขึ้น ๆ ไปก็ไม่ถึง แลเห็นไฟบนไหล่
เขาสว่าง อยู่ในที่แห่งหนึ่งซึ่งกันด้วยเหิมกระจก สูงเต็มที พอเบือ
ว่ามาซายังไม่ถึงโฮเทล ไปนี้ถึงเคยประชกฏเขาที่เมืองนอร์เว ขึ้นไป
ขึ้นไปจนแลเห็นยอดเขาตระหง่านอยู่ข้างหน้า มีเมฆหมอกคลุมเห็น

อ่าวเมืองเนเปอล (แผ่นข้างซ้าย)

อ่าวเมืองแปด

อ่าวเมืองแปด (แม่น้ำงา)

ราง ๆ ปรชชตพระยษลยทุท ถลมว่นเรลจะซ่นไปบนยอกเขลน่น
 จรง ๆ ฤ แกถ่มเคยซ่นมรู้ต้วยก่น บงที่ปรชชตเข่นน่น เรล
 จ้ตองซ่นไปถ่งยอกเขลน่นจรง ๆ เลยห้วเรลก่นว่พุดเล่นกลยเป่น
 ตองซ่นมจรง ๆ บงที่ถ่มปรชชตจนเหลลเก่นไปมได้ เลยบอกว่
 ม้เคยเลยจ้ถ่มซ่นไปถ่งยอกน่นยอกน่น ค้วน่นม้เกถปรชชตซ่นอถ
 ถลมจรงว่นจ้ถ่มซ่น ไปถ่งอ้ยไฟที่แลเห็นอยู่บนยอกเขลน่นฤ
 จรงเก่มรู้ถ่มเลยเรย ๆ กรว่นชยอรุพงษ์แลเห็นไฟข้งล้งจตุเรย
 เป่นแลว ร้องเอะอะว่ถ่งแลว ม้ซไฟบนน่น พวกรยอยมก่นหมท
 ว่ถุก ร้องว่เออหมยว่จ้ถ่มซ่นไปบนสูง เห็นจ้ถ่มถลล่ยวไป
 ซ้นนถ่งว่ถ่งได้ พถถ่งที่จตุไฟน่น เจ้ชองโฮเทลออกมรับถ่งรถ
 ลงเค่นเข้ไปหมยว่จ้เข้โฮเทล ที่ไหนกลยเป่นปล่องเหมลนถง
 รถไฟถ่มถูเขล แลออกล่วสุทตย ยังนถ่งว่อ้ยปล่องนเห็นจ้เจอะออก
 ไปหโฮเทล ซ่งอยู่น่วเขลข้งหน่ง เค่น ๆ ไปจนสุทปล่อง เจลลฟถ์
 เขลบอกให้ซ่นลฟถ์ จงได้เข้ใจว่ ถลมจรงน่นเรลจ้ซ่นไปอยู่บนลล่
 เขลแลเห็นไฟลบบ ๆ น่นเองลฟถ์ทำเป่น ๒ ห้อง ใหญ่มถสรวยมถ
 รวกับรถไฟอย่งถ่ม ชยอรุพงษ์ยอมว่ถ่มถ่มลฟถ์พระที่น่งอัมพร
 ถ่งแต่เห็นลฟถ์มถนถ่งก่นว่หน่ง ม้เคยยอมว่ถ่มลฟถ์ พงจ้มถยอมลฟถ์
 นลฟถ์เคยว ซ่นถ่ง ๗๕ เมเทอถ่ม ๓๗ ว ๒ สอก จงถ่งพ่นโฮเทล
 ซ่งลล่ออกไปเป่นฝลกระจกแลม้รูปเขย่น ยังซ้เขอะมรู้ว่ลล่ลล่แล
 ชุนพฤษซ่นมถอย่งไร นถ่งว่ซ่นกระถกตย ที่ถ่มเขมมถนลฟถ์อถถ่ง
 หน่ง ซ้แต่ถ่มน่นกรว่นเจ้ชยโฮเทลเขยลเสถจ้ให้ลล่ยลงอถจ้นถ่ม
 มถลล่ถ่มลล่ค่น แลเห็นปล่องอย่งเช่นข้งล้งน่นอถ แลลล่สุทตย

นึกว่าเอ๊ะนี่มันจะซันลิฟต์ กันอีกชั้นหนึ่งๆอย่างไร ต่อเดินมาเห็น ประตูห้องข้างซ้ายมือเรียงпенแถวมาบอกว่าห้องอะไรต่ออะไร จึงเข้าใจว่าเห็นจะเป็นตัวโฮเทลแล้ว เดินชมตลาดเรื่อยมาจนกระทั่งถึงห้อง ในระหว่างทางที่เดินชมตลาดอยู่นั้นมีกรงนก เลี้ยงนกคิริบูนประสม มีอะแควเรียมเลี้ยงปลาเงินปลาทอง เล่นหนองหนึ่งเรื่อยมา รูปพรรณ สัตว์ฐานภายนอกแฉกกว้างยาวของโฮเทลเท่าใด ยังไม่ปรากฏจนเวลานี้ ด้วยเป็นเวลาค่ำ ขึ้นมาถึงทุ่มเศษแล้ว รู้แต่ภายในว่าปล่องที่แลเห็น นั้น เขาแบ่งในประธานออกเป็นเจดียง ด้านหลังเดินได้ตลอดโฮเทล ตามแบบโฮเทล เช่นในสวีตเชอแลนค์ แต่ไม่ทำเป็นเจดียง ทำเป็น โคงดำเสียเท่านั้น กันไว้เป็นห้องที่อยู่ ๓ ส่วนของตึกเพราะฉะนั้น จึง เป็นห้องแคบๆ ยาวๆ ด้านหน้าออกไปข้างท่าเรือท่าชลาโดงกว้างมาก แต่ฝนตกยังไม่ได้ออกไปดู ในห้องแต่งตงามสบายดี กินเข้าที่มุม อันหนึ่ง จะเป็นมุมๆไม่ใช่ยังไม่รู้แน่ บางทีก็จะเป็นที่ย่อโฉมหน้า เป็นสโมกิงรูม มีเจ้าพวกคนตรี ๗ คนเข้ามาเล่นซอกู้หนึ่ง ก็ตา จับปีฝรั่ง ๔ คนแมนโคตินจรเข้ฝรั่งคนหนึ่ง ทั้งร้องทั้งตีตีส แต่บาง ที่ก็ออกท่าเต้นเล่นตลก การเล่นเช่นนี้ เป็นธรรมเนียม ของเมือง เนเปอล มันเล่นเพราะแลสนุกดี.

จุฬาลงกรณ์ ป.ร.

พระนามและนามผู้บริจาคทรัพย์บำเพ็ญกุศล

อุทิศถวาย

สมเด็จพระปิยมหาราชเจ้า รัชกาลที่ ๕

๒๓ ตุลาคม ๒๕๑๕

๑. ในพระบรมราชูปถัมภ์	๗๐๐.๐๐	บาท
๒. มูลนิธิเบญจมบพิตร	๑,๐๐๐.๐๐	„
๓. มูลนิธิเบญจมบพิตร ทุนที่ ๑๗๘ “ทุน คุณหญิงประเสริฐศุภกิจ (จำเริญ ไกรฤกษ์)”	๖๘๐.๐๐	„
๔. ม.ร.ว. วัฒนาร จิรประวัติ	๕๐๐.๐๐	„
๕. ร.ร. วัดเบญจมบพิตร (สายมัธยม)	๕๐๐.๐๐	„
๖. นางทองย้อย วังสรรรค์พสุธา นำส่งค่าอาหารที่เหลือ	๓๘๓.๐๐	„
๗. คณะครูและนักเรียน ร.ร. เบญจมบพิตร (สายประถม)	๓๐๐.๐๐	„
๘. หม่อมเจ้าภักยพันธุ์ เกษมสันต์	๒๐๐.๐๐	„
๙. ครอบครัวคุณยุติ คุณดมัย ผาสุข	๒๐๐.๐๐	„
๑๐. หลวงไกรฤกษ์ราชเสวี	๒๐๐.๐๐	„
๑๑. น.ส. ไฉไล เทพหัสดิน ณ อยุธยา	๒๐๐.๐๐	„

๑๒. สมาคมนักเรียนเก่าเบญจมาภพพิตร	๒๐๐.๐๐	บาท
๑๓. นางสาวลี กัณภัย	๒๐๐.๐๐	„
๑๔. คุณนิล รัตนประเสริฐ	๑๓๕.๐๐	„
๑๕. พ.ท.อ. อรุณ คุณบุญแต่ง	๑๐๐.๐๐	„
๑๖. คุณเชนย สายะวิสมิต	๑๐๐.๐๐	„
๑๗. คุณกำจัท ไทวิจิตร	๑๐๐.๐๐	„
๑๘. คุณเกษร สิริสุทธิ	๑๐๐.๐๐	„
๑๙. คุณมณฑา วรบุญญา	๑๐๐.๐๐	„
๒๐. ท.ญ. กัณยารัตน์ ท.ช. วิรัช วงศ์ไพบุลย์	๑๐๐.๐๐	„
๒๑. ม.จ. หญิง พูนพิศมัย ทิศกุล	๑๐๐.๐๐	„
๒๒. คุณพูนเพิ่ม ไกรภุช	๑๐๐.๐๐	„
๒๓. เจ้าจอมหม่อมราชวงศ์สท๊บ ในรัชกาลที่ ๕	๑๐๐.๐๐	„
๒๔. คุณบัณฑิต จางศิริ	๑๐๐.๐๐	„
๒๕. ม.ล. หญิง จรูญ อาณัตินาวากร	๑๐๐.๐๐	„
๒๖. คุณนิภา บุญญศิริ	๑๐๐.๐๐	„
๒๗. คุณไกรสิทธิ์ เกษมพันธ์	๑๐๐.๐๐	„
๒๘. คุณชัยวัฒน์ ชมศิริ	๑๐๐.๐๐	„
๒๙. คุณสมศรี สืบยุบล	๑๐๐.๐๐	„
๓๐. คุณบุญเกิด บุญยธรรมพ	๑๐๐.๐๐	„
๓๑. คุณเย็นใจ กฤษณกาญจน์	๗๕.๐๐	„
๓๒. คุณวิทยา เชวงศักดิ์สงคราม	๖๐.๐๐	„

๓๓. เจ้าของร้านข้าวหมูแดง	๕๐.๐๐	บาท
๓๔. นายกิม พูลทรัพย์	๕๐.๐๐	"
๓๕. นายจำลอง ปิตินสาร	๕๐.๐๐	"
๓๖. นายลอย นางวงศ์ แสงหิงห้อย	๕๐.๐๐	"
๓๗. คุณวราภรณ์ เผ่าสุวรรณ	๕๐.๐๐	"
๓๘. คุณหญิงถนอม ทะยานพิฆาต	๕๐.๐๐	"
๓๙. พระพิศาลสุริยศักดิ์	๕๐.๐๐	"
๔๐. คุณบุญนาถ พาณิชย์ผล	๕๐.๐๐	"
๔๑. คุณพิศมัย กุลณกิจ	๕๐.๐๐	"
๔๒. ม.จ. หญิง เริงจิตรแจรง อากาศ	๕๐.๐๐	"
๔๓. ม.จ. หญิง สุรียนันทนา สุจริตกุล	๕๐.๐๐	"
๔๔. ม.จ. หญิง พิไลยเลขา ทิศกุล	๕๐.๐๐	"
๔๕. นางเลขการประมวล (ชด จากิกรัตน)	๕๐.๐๐	"
๔๖. คุณเขี้ยวหวาน พันธุ์บุญเลิศ	๕๐.๐๐	"
๔๗. พ.ต.ท. บรรลือ กชฤทธิ พร้อมด้วยภรรยาและบุตร	๕๐.๐๐	"
๔๘. คุณสุชัญญา กุลณกิจ (อุทิศให้คุณแม่พิศมัย กุลณกิจ)	๕๐.๐๐	"
๔๙. นางทองย้อย วังสรรค์พสุธา	๕๐.๐๐	"
๕๐. พ.ท. หลวงประจักษ์เวชสิทธิ์	๕๐.๐๐	"
๕๑. พ.ท. หลวงนัทรพลรักษ์	๕๐.๐๐	"

๕๒. คุณเอ้เตียง	๔๐.๐๐	บาท
๕๓. นายชลุค เขียวเข้ม	๔๐.๐๐	„
๕๔. คุณหญิงจิตรา พันธุ์นิมานันท์	๔๐.๐๐	„
๕๕. ก.ช. ทศรฐ กฤโฆษ	๔๐.๐๐	„
๕๖. คุณสมร มงคลนาม	๓๐.๐๐	„
๕๗. ร้านน้ำแข็ง	๓๐.๐๐	„
๕๘. คุณสุวรรณ อุทัยพิบูลย์	๓๐.๐๐	„
๕๙. นายฟ่ง บัวสำลี	๓๐.๐๐	„
๖๐. คุณสุเพ็ญ ศรีหะทัย	๓๐.๐๐	„
๖๑. คุณเป็รื่อง คุณเสนันทา บุญเล็ก	๓๐.๐๐	„
๖๒. คุณคารา ประทุมทอง	๓๐.๐๐	„
๖๓. นางศรีสารสมบัติ (เจียม ศรีไชยยันต์)	๓๐.๐๐	„
๖๔. คุณวรวิทย์ สังหิตกุล	๓๐.๐๐	„
๖๕. น.ส. อุทัยวรรณ อัญญาวัชระ	๓๐.๐๐	„
๖๖. คุณอินทนา ศิริเกษ	๓๐.๐๐	„
๖๗. คุณจรรยา ภาสะประภาส	๓๐.๐๐	„
๖๘. คุณสายบัว เรื่องสุวรรณ	๒๕.๐๐	„
๖๙. นางสาว เขมาลักษ์ณ์	๒๕.๐๐	„
๗๐. นายใบ เขมาลักษ์ณ์	๒๕.๐๐	„
๗๑. นายไพฑูรย์ แยมอุทัย	๒๕.๐๐	„

๗๒.	นายไพบูรณ์ ทัสเนตร	๒๕.๐๐	บาท
๗๓.	นางเจียร กล่อมจิตร	๒๕.๐๐	„
๗๔.	คุณเจริญ คุณสายทอง ทูลชาติ	๒๕.๐๐	„
๗๕.	คุณเพ็ญ อุทัยพิบูลย์	๒๕.๐๐	„
๗๖.	คุณปิยะวาท จุลละเมือง	๒๕.๐๐	„
๗๗.	น.ส.แก้ว ทาระมัท	๒๕.๐๐	„
๗๘.	คุณน้อย ปิติสาร	๒๕.๐๐	„
๗๙.	คุณถวิล เขมาลักษ์ณ์	๒๕.๐๐	„
๘๐.	นายบุญส่ง นางละมัย ฝากสกุล	๒๕.๐๐	„
๘๑.	คุณประยูร เจริญดี	๒๕.๐๐	„
๘๒.	คุณประจวบ—ประเสริฐ ทูลชาติ	๒๕.๐๐	„
๘๓.	คุณทรงเทีย	๒๕.๐๐	„
๘๔.	คุณสุรินทร์ พันสุวรรณ	๒๕.๐๐	„
๘๕.	นายสนั่น พึ่งประยูร	๒๕.๐๐	„
๘๖.	คุณฉลอง แก้ววิไล	๒๐.๐๐	„
๘๗.	คุณกมล กระต่ายทอง	๒๐.๐๐	„
๘๘.	คุณทศ อุไร	๒๐.๐๐	„
๘๙.	นางพื่อน กระต่ายทอง	๒๐.๐๐	„
๙๐.	น.ส.สำราญ ตะทอง	๒๐.๐๐	„
๙๑.	คุณวิชัย	๒๐.๐๐	„
๙๒.	คุณสมจิตร	๒๐.๐๐	„
๙๓.	คุณพรหม สุตรสุคนธ์	๒๐.๐๐	„

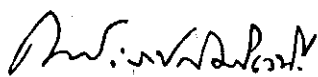
๙๔.	คุณเคชาวุธ สุตรสุคนธ์	๒๐.๐๐	บาท
๙๕.	คุณไชยยันต์ ไชยวิเศษ	๒๐.๐๐	„
๙๖.	คุณอาภรณ์ ภาสละลักษณ์	๒๐.๐๐	„
๙๗.	คุณประณีต ศุภนิติปรีชา	๒๐.๐๐	„
๙๘.	คุณประไพ บุญนาค	๒๐.๐๐	„
๙๙.	อาจารย์เจือ สตะเวทิน	๒๐.๐๐	„
๑๐๐.	คุณอริชัย เกตุอวยชัย	๒๐.๐๐	„
๑๐๑.	นางแลลัม อยู่เจริญ	๒๐.๐๐	„
๑๐๒.	คุณกรองแก้ว เทศะนันท์	๒๐.๐๐	„
๑๐๓.	คุณมะลิ บัณฑิตกุล	๒๐.๐๐	„
๑๐๔.	น.ส.นภา กัมปนานนท์	๒๐.๐๐	„
๑๐๕.	คุณกาญจนา สุจิรชาติ	๒๐.๐๐	„
๑๐๖.	คุณวุฒิ ยวนเทมีย์	๒๐.๐๐	„
๑๐๗.	นางหุ่น สังฆฤกษ์	๒๐.๐๐	„
๑๐๘.	คุณประเสริฐ สุจิตวารสาร	๒๐.๐๐	„
๑๐๙.	คุณเชย สรรค์ภักดี	๒๐.๐๐	„
๑๑๐.	นายบรรเจิด อินทจันทร์ยง	๒๐.๐๐	„
๑๑๑.	นางเล็ก ประเสริฐราชกิจ	๒๐.๐๐	„
๑๑๒.	คุณสุจิตรา อัมพรประภา	๒๐.๐๐	„
๑๑๓.	คุณนันทนา อินทะเสาระ	๒๐.๐๐	„
๑๑๔.	คุณนิตยา แซ่ทัง	๒๐.๐๐	„
๑๑๕.	คุณนาย ทวีพย์สมบุรณ์	๒๐.๐๐	„

๑๑๖.	คุณศรีวรรณ ศยามานนท์	๒๐.๐๐	บาท
๑๑๗.	คุณไพรัช เจริญศิลป์	๒๐.๐๐	"
๑๑๘.	คุณเอรวิญ พุ่มจันทร์	๑๐.๐๐	"
๑๑๙.	คุณจำรัส พิรัมย์มาส	๑๐.๐๐	"
๑๒๐.	นางชั้น ตานนท์	๑๐.๐๐	"
๑๒๑.	คุณเฉลิมพล วินัย	๑๐.๐๐	"
๑๒๒.	คุณกิมอี	๑๐.๐๐	"
๑๒๓.	นายคำ มงคลนาม	๑๐.๐๐	"
๑๒๔.	คุณแสง	๑๐.๐๐	"
๑๒๕.	ร้านน้ำมะพร้าวหอม	๑๐.๐๐	"
๑๒๖.	ร้านไอศกรีม	๑๐.๐๐	"
๑๒๗.	นายยิบ	๑๐.๐๐	"
๑๒๘.	คุณอารีย์ ใจสงเคราะห์	๑๐.๐๐	"
๑๒๙.	คุณบุญชัย จันทร์รุ่งเรือง	๑๐.๐๐	"
๑๓๐.	คุณจำเนียร วงศ์สวัสดิ์	๑๐.๐๐	"
๑๓๑.	น.ส. ศศิธร สมานะวนิชย์	๑๐.๐๐	"
๑๓๒.	คุณเรณู วีระพันธ์	๑๐.๐๐	"
๑๓๓.	คุณชวณพิศ สุวรรณนาบุรณ์	๑๐.๐๐	"
๑๓๔.	ท.ช.สมศักดิ์ สุวรรณนาบุรณ์	๑๐.๐๐	"
๑๓๕.	คุณสมศักดิ์ อินทร์สวาท	๑๐.๐๐	"
๑๓๖.	คุณบุญญา ทวงศศิธร	๑๐.๐๐	"
๑๓๗.	คุณบุญสม พุกพูลทรัพย์	๑๐.๐๐	"

๑๓๘.	คุณรุ่งเรือง สามเสน	๑๐.๐๐	บาท
๑๓๙.	คุณอัญชลี เจริญพันธุ์	๑๐.๐๐	„
๑๔๐.	คุณสยามศักดิ์ วรณประสิทธิ์	๑๐.๐๐	„
๑๔๑.	น.ส. พรรณี แซ่เอี้ยว	๑๐.๐๐	„
๑๔๒.	คุณกิ่ง สุธุข	๑๐.๐๐	„
๑๔๓.	นางมะลิ วณิชเสถียร	๑๐.๐๐	„
๑๔๔.	คุณสมจิตต์ (แดงเบอร์ ๒๕)	๑๐.๐๐	„
๑๔๕.	คุณเปศลว มีฉิม	๑๐.๐๐	„
๑๔๖.	คุณสุทธา ฤกษ์ดี	๑๐.๐๐	„
๑๔๗.	คุณทองสุข เนตรสิงห์	๑๐.๐๐	„
๑๔๘.	คุณพฤษมาลีวัตร	๑๐.๐๐	„
๑๔๙.	คุณทองพูน ธนพิทักษ์	๑๐.๐๐	„
๑๕๐.	ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม	๗.๐๐	„
๑๕๑.	นางโสภิน	๕.๐๐	„
๑๕๒.	ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม	๕.๐๐	„
๑๕๓.	นายจอม	๕.๐๐	„
๑๕๔.	อุบาสิกา สมจิตต์ เอกะโยธิน	๕.๐๐	„
๑๕๕.	นางทองก้อน โรจนอุทัย	๕.๐๐	„
๑๕๖.	น.ส. อรทัย เล็กสมาน	๕.๐๐	„
๑๕๗.	คุณถนอม นาประคิษฐ์	๕.๐๐	„

รวมเป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น	๑๐,๐๔๕.๐๐	บาท
หักค่าใช้จ่ายในการบำเพ็ญกุศลทั้งสิ้น	<u>๓,๕๔๕.๐๐</u>	”
หักแล้วคงเหลือเพิ่มทุนมูลนิธิ ฯ ที่ ๑๑ “ทุน วันสวรรคตพระปิยมหาราช”	<u>๖,๕๐๐.๐๐</u>	”

รับรองตามนี้

(พระราชกิตติเวทย์)

๓๑ ตุลาคม ๒๕๑๙

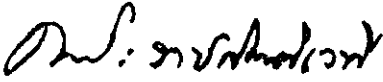
รายงานการเงิน

บัญชีเงินบำเพ็ญกุศลวันปืยมหาราชานุสรณ์

๒๓ ตุลาคม ๒๕๑๕

ก. รายรับ		
๑. ในพระบรมราชูปถัมภ์	๗๐๐.๐๐	
๒. จากมูลนิธิเบญจมบพิตร	๑,๐๐๐.๐๐	
๓. จากมูลนิธิเบญจมบพิตร ทุนที่ ๑๗๘ “ทุน คุณหญิง ประเสริฐศุภกิจ ฯลฯ”	๖๘๐.๐๐	
๔. จากผู้จงรักภักดีกตัญญูกตเวที บริจาคบำเพ็ญกุศล ฯ รวมทั้งสิ้น	๗,๖๖๕.๐๐	๑๐,๐๔๕.๐๐
ข. รายจ่าย		
๑. ถวายพระเทศน์และพระสวดรับเทศน์	๕๐๐.๐๐	
๒. ถวายพระภิกษุสามเณรสดับปกรณ์ ๑๔๐ รูป	๑,๕๐๐.๐๐	
๓. ค่าผ้าเช็ดหน้า โขดฯ น้ำแข็ง และอาหารเลี้ยงเจ้าภาพ	๕๘๕.๐๐	
๔. ให้รางวัลคนงานที่ช่วยปฏิบัติงาน ๑๓ คน	๒๖๐.๐๐	๓,๘๔๕.๐๐
ค. กำแล้วคงเหลือเพิ่มทุนมูลนิธิ ฯ ที่ ๑๑ “ทุน วันสวรรคตพระปืยมหาราช”		๖,๕๐๐.๐๐

กราบเรียน พระเดชพระคุณท่านเจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ที่เคารพ
วันที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๕

ลงชื่อ ผู้ทำบัญชี
(พระราชกิตติเวทย์)

รายนามผู้นำอาหารมาเลี้ยงพระภิกษุสามเณร

เมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๑๕

๑. คุณทองย้อย รังสรรค์พสุธา ในนามอุบาสิกาวัดเบญจมาศบพิตร ฯ
ได้บอกบุญท่านผู้มีศรัทธาจัดทำอาหารคาวหวานเตรียมไว้ประเภท
ละ ๓ อย่างและมีเงินเหลือส่งเข้าบัญชีกองกลางจำนวน ๓๘๓ บาท
๒. คุณเขี้ยวหวาน พันธุ์บุญเลิศ อาหารคาวหวานที่นำมา คือ
น้ำพริก ผัก ปลาหู และสาकुเปียกมะพร้าว
๓. คุณทองอยู่ จันทรกุล อาหารหวานที่นำมา คือ ไอศกรีม ๑ ถัง
๔. คุณประไพศรี ชุณหรัถ อาหารคาวหวานที่นำมา คือ พะโล้
ชิ้นกะทาก ๑ หม้อ และส้มเซ็ง ๖๐ ผล
๕. คุณยุติ คุณลมัย ผาสุข อาหารคาวหวานที่นำมาคือ คือ แกงส้ม
๑ หม้อ ผัก ๑ หม้อ และขนมถ้วย ๔๐๐
๖. คุณฉลวยเลิศ ศิริสวัสดิ์ และ คุณวราภรณ์ เผ่าสุวรรณ อาหาร
คาวที่นำมา คือ หมูแดง ๑ หม้อ
๗. คุณเย็นใจ กฤษณกาญจน์ อาหารคาวที่นำมา คือ ข้าว ๑ หม้อ
ยำปลาหมึก ๑ หม้อ
๘. คุณชลุท เขี้ยวเข้ม อาหารหวานที่นำมา คือ ขนมตะโก้ ๒๓๐
กระทง

- ๙. คุณสำลี กัญญา อาหารหวานที่นำมา คือ ไอศกรีม ๑ ถัง
- ๑๐. คุณพฤษ์ มาลีวัตร อาหารคาวที่นำมา คือ ม้าย้อ ๑ ถัง
- ๑๑. คุณทองสุข เนตรสิงห์ อาหารคาวหวานที่นำมา คือ ผักเนื้อสัตว์ และ ขนมตาล ขนมถ้วยฟู

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์การศาสนา
นายวินิต สนั่นไพโรจน์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา โทร. ๒๗๑๒๓๕๑

